

Armoede in Nederland 2016

Onderzoeksrapport

Onderzoek naar hulpverlening door diaconieën, parochiële caritasinstellingen en andere kerkelijke organisaties in Nederland

Armoede in Nederland 2016

Onderzoek naar hulpverlening door diaconieën, parochiële caritasinstellingen en andere kerkelijke organisaties in Nederland

Colofon

Participanten

- Algemene Doopsgezinde Sociëteit
- Bisdommen Rooms-Katholieke Kerk
- Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
- Evangelische Broedergemeente
- Gemeenten aangesloten bij MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils, Vergadering der Gelovigen, Gemeenschap van Zendingsdiaconessen, e.a.)
- Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt
- Nederlands Gereformeerde Kerken
- Oud-Katholieke Kerk van Nederland
- Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie
- Remonstrantse Broederschap
- Vincentiusvereniging Nederland

- Knooppunt Kerken en Armoede
- Raad van Kerken in Nederland

Financiële bijdragen

Naast de deelnemende kerken droegen financieel ook bij:

- Cordaid Nederland
- Sobriëtas - Katholieke matigheidsbeweging
- Gezamenlijke religieuzen in Nederland via KNR - Projecten in Nederland (PIN)

Onderzoekers

Olaf Crutzen en Laura van der Linden

Verwerking gegevens

Tomma Kooij

Stuurgroep

Peter de Bie, Hub Crijns, Meta Floor, Herman Noordgraaf, Derk Jan Poel, Herman Rolfes, Carla van der Vlist

Redactie, ontwerp en lay-out

Peter de Bie / Studio Tekstbeeld

Utrecht, oktober 2016

INHOUDSOPGAVE

Deel 1 van dit rapport geeft een inleiding op het onderzoek.

Deel 2 bestaat uit een samenvatting van de belangrijkste onderzoeksresultaten.

In deel 3 volgen een aantal conclusies en aanbevelingen.

In deel 4 wordt het totale onderzoeksresultaat gepresenteerd en toegelicht.

In deel 5 vindt u een verantwoording over de onderzoeksmethodiek.

Deel 6 bevat niet resultaten van dit onderzoek, maar biedt een overzicht van actuele kengetallen over armoede, werkloosheid en schulden vanuit andere onderzoeken.

Deel 7 bestaat uit een aantal tips en suggesties voor het plaatselijke diaconale werk op het terrein van armoedebestrijding.

1 Over het onderzoek

- 1.1 Inleiding
- 1.2 Doelen.....
- 1.3 Onderdeel van een reeks
- 1.4 Participanten
- 1.5 Vergelijkingen met eerdere onderzoeken
- 1.6 Opzet van dit rapport.....

2 Samenvatting

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Deelnemende diaconale organisaties.....
- 2.3 Betrokkenheid van diaconale organisaties
- 2.4 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan individuele ondersteuning
- 2.5 Individuele, financiële hulp.....
- 2.5.1 Gebieden waar de hulp op is gericht
- 2.5.2 Aantal aanvragen.....
- 2.5.3 Aantal gehonoreerde aanvragen.....
- 2.6 Immateriële hulp
- 2.7 Collectieve hulp.....
- 2.7.1 Toegekende bedragen
- 2.8 Kerstpakketten.....
- 2.9 Inloophuizen
- 2.9.1 Totaalbedrag besteed aan inloophuizen.....
- 2.10 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan collectieve ondersteuning
- 2.11 Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding
- 2.12 Groepen met financiële problemen.....
- 2.13 Hulpverlening binnen en buiten de kerken
- 2.14 Aard van de problematiek.....
- 2.15 Contact en samenwerking met andere instellingen en organisaties.....
- 2.16 Toerusting voor armoedebestrijding
- 2.17 Signalen voor de overheid en maatschappelijke organisaties

3 Conclusies en aanbevelingen

- 3.1 Conclusies over de diaconale hulpverlening met het oog op de bestrijding van armoede
- 3.1.1 De aantallen hulpvragen stijgen
- 3.1.2 Stijging van hulpbedragen.....
- 3.1.3 Sociaal kapitaal
- 3.1.4 Armoede opsporen
- 3.1.5 Hulpverlening binnen en buiten de kerken
- 3.1.6 Steun aan maatschappelijke initiatieven.....
- 3.1.7 Kwetsbare groepen
- 3.1.8 Redenen voor hulpvragen.....
- 3.1.9 Samenwerking en krachtenbundeling.....
- 3.2 Aanbevelingen
- 3.2.1 Aanbevelingen voor de landelijke overheid
- 3.2.2 Aanbevelingen voor de lokale overheden.....
- 3.2.3 Aanbevelingen voor kerken en hun diaconale organisaties.....

4 Onderzoekresultaten

- 4.1 Inleiding
- 4.2 Deelnemende diaconale organisaties.....
- 4.3 Betrokkenheid van diaconale organisaties
- 4.4 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren be-
steed aan individuele ondersteuning
- 4.5 Individuele, financiële hulp.....
 - 4.5.1 Aantal aanvragen
 - 4.5.2 Aantal gehonoreerde aanvragen
 - 4.5.3 Gehonoreerd totaalbedrag.....
- 4.6 Immateriële hulp
- 4.7 Collectieve hulp.....
 - 4.7.1 Wijze van steunen voedselbanken.....
 - 4.7.2 Gehonoreerde bedragen voor collectieve
hulp
- 4.8 Kerstpakketten.....
 - 4.8.1 Aantallen kerstpakketten
 - 4.8.2 Bedragen besteed aan kerstpakketten ...
- 4.9 Inloophuizen
- 4.9.1 Bedragen besteed aan inloophuizen.....
- 4.10 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren be-
steed aan collectieve ondersteuning
- 4.11 Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding
- 4.12 Groepen met financiële problemen.....
- 4.13 Hulpverlening binnen en buiten de kerken
- 4.14 Aard van de problematiek
- 4.15 Contact en samenwerking met andere instel-
lingen en organisaties
- 4.16 Toerusting voor armoedebestrijding
- 4.17 Signalen voor de overheid en maatschappe-
lijke organisaties

5 Onderzoeksverantwoording

- 5.1 Onderzoeksmethode
- 5.2 Populatie.....
- 5.3 Respons
- 5.3.1 Responsoverzicht
- 5.3.2 Representativiteit en weging
- 5.3.3 Statistische marges
- 5.3.4 Een aantal rekenvoorbeelden
- 5.4 Dataverzameling.....
 - 5.4.1 De vragenlijst
 - 5.4.2 De veldwerkperiode.....
- 5.5 Verwerking van de (open) vragen.....
- 5.6 Opmerkingen met betrekking tot het onder-
zoek en rapportage

6 Armoede en rijkdom in Nederland

- 6.1 De gezichten van armoede.....
- 6.2 Werkloosheid is een groot sociaal probleem
- 6.3 Een van de tien huishoudens is arm.....
- 6.4 Eenmaal arm betekent vaak blijvend arm.....
- 6.5 Bijna 13% van de kinderen groeit op in armoe-
de.....
- 6.6 Een derde van de huishoudens heeft schulden
- 6.7 Scheiden doet lijden.....
- 6.8 Dak- en thuisloosheid groeit sterk

- 6.9 Armoede raakt mensen diep in hun levens-
loop.....
- 6.10 Rijkdom in Nederland
- 6.11 Grootste ongelijkheid zit in vermogensonge-
lijkheid.....
- 6.12 Perspectief in de nabije toekomst.....

7 Wat kunnen kerken doen?

- 7.1 Mensen in hun waardigheid bevestigen
- 7.2 Netwerken
- 7.3 Hulpverlening verbinden met bewustwording
- 7.4 Hulpverlening verbinden met signalering en
pleitbezorging
- 7.5 Kerkelijke werkvelden met elkaar verbinden ...
- 7.6 Interkerkelijke samenwerking
- 7.7 Noodfondsen

1

OVER HET ONDERZOEK

In dit hoofdstuk gaan we in op de beweegredenen om het onderzoek 'Armoede in Nederland 2016' te houden en wordt er iets verteld over de geschiedenis ervan en de participanten in het onderzoek. Ook op de vergelijkbaarheid met eerdere onderzoeken gaan we in. Tenslotte leest u over de opzet van het rapport.

Armoede

onderzoek

2016

www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/armoedeonderzoek

1.1 Inleiding

Aandacht voor armoede, ook in eigen land, kent een lange traditie in de kerken. In het diaconale werk van plaatselijke kerken worden veel middelen en menskracht ingezet om mensen die financieel in de knel zijn geraakt te ondersteunen. Zij doen dat om acute nood te lenigen. Zij doen dat om mensen te voeden en rekeningen te betalen omdat anders huisuitzetting dreigt. En zij doen dat ook om effecten van armoede te verminderen. Kerken laten het hier niet bij en proberen met betrokkenen en andere organisaties verbeteringen in beleid te bewerkstelligen.

Landelijke kerkgenootschappen zijn nieuwsgierig naar de vraag wat er daadwerkelijk omgaat in die materiële en immateriële hulp aan de onderkant van de samenleving. Hoeveel mensen kloppen jaarlijks aan bij diaconale organisaties voor ondersteuning? Welke vormen van hulp worden er geboden en welke bedragen gaan daar in om? Hoeveel uren worden er in dit vrijwilligerswerk gestoken? Welke projecten worden gesteund? Welke mensen kloppen aan bij de kerken en wat zijn de problemen die hier achter zitten? Welke samenwerkingsverbanden gaan diaconale organisaties aan bij armoedebestrijding en welke boodschappen hebben zij voor lokale en landelijke overheden? Om deze en andere vragen te beantwoorden is besloten tot het houden van het onderhavige onderzoek. Het onderzoek geeft vrijwel een compleet beeld, omdat een groot deel van de landelijke kerkgenootschappen en (evangelische) gemeenten geparticipeerd hebben.

We moeten ons realiseren dat in dit onderzoek alleen 'formele cijfers' worden gepresenteerd. Met 'formeel' wordt bedoeld dat de hulp vanuit een diaconale organisatie is verleend. Echter, naast de formele hulp is er ook nog veel informele hulp. Deze informele hulp valt buiten het kader van dit onderzoek.

1.2 Doelen

Het onderzoek is verricht met een drietal doelstellingen in gedachten:

- Zicht op de praktijk.
Inzicht in de gegevens is op zichzelf interessant, omdat de kerken hiermee kunnen laten zien welk werk zij verrichten op het gebied van individuele en collectieve hulpverlening en immateriële hulp.
- Kerkelijk beleid.
Inzicht in de praktijk is ook van belang voor het kerkelijk beleid rond armoede en hulpverlening.
- Aanbevelingen aan overheden en instanties.
Het onderzoek levert inzichten op waarmee aanbevelingen aan instanties, lokale overheden en de landelijke overheid kunnen worden geformuleerd.

Knooppunt Kerken en Armoede

Op initiatief van het Knooppunt Kerken en Armoede werd in 2015 een stuurgroep gevormd om het onderzoek 'Armoede in Nederland 2016' uit te voeren.

Het Knooppunt Kerken en Armoede verbindt en versterkt de landelijke en lokale oecumenische inzet van kerken en diaconale organisaties bij het bestrijden van armoede in Nederland en maakt deze zichtbaar. In het Knooppunt participeren diverse kerken. Naast die participanten van het Knooppunt werden ook andere kerkgenootschappen gevraagd en bereid gevonden deel te nemen aan het onderzoek. Een overzicht van die deelnemers vindt u in dit hoofdstuk.

In dit hoofdstuk leest u daarnaast over de doelstelling van het onderzoek en de vergelijkbaarheid met eerdere onderzoeken in de reeks die voorafging aan dit rapport.

Meer informatie en downloads

Meer informatie over participanten en activiteiten van het Knooppunt Kerken en Armoede kunt u vinden op de website www.knooppuntkerkenarmoede.nl.

Op www.knooppuntkerkenarmoede.nl/armoedeonderzoek vindt u ook meer achtergrondinformatie over het onderzoek. U kunt hier onder meer een gepopulariseerde versie van het onderzoeksrapport, de vragenlijst en de achterliggende tabellen downloaden.

www.knooppuntkerkenarmoede.nl/armoedeonderzoek

Knooppunt

Kerken en

Armoede

De kerken hebben met hun diaconale werk een vinger aan de pols van de samenleving waar het gaat om armoede in Nederland. De resultaten van het onderzoek zijn daarom belangrijk als signalering en mogelijk alarmering naar overheid en samenleving.

1.3 Onderdeel van een reeks

Dit onderzoeksverslag 'Armoede in Nederland 2016' is het zevende in een reeks. Eerdere rapporten verschenen in 2002, 2005, 2006, 2008, 2010 en 2013. Dat betekent dat er ook trends en ontwikkelingen in de tijd naar boven kunnen worden gehaald. Neemt het beroep op de kerken als sociaal vangnet af of toe? Nederland is sinds 2008 door diverse economisch crises gegaan. Economisch lijken we weer op de weg terug, maar die economische crises hebben wereldwijd wel heel veel huishoudens in de armoede gestort, ook in Nederland. De vraag is dan ook of door het economisch herstel het aantal huishoudens dat met armoedeproblemen bij de kerken aanklopt afneemt. Is er volgens kerken in Nederland sprake van een positieve kerntering ten aanzien van personen en/of huishoudens die financieel in de knel zitten? Door het aantal financiële hulpvragen bij kerken te vergelijken met eerdere armoedeonderzoeken zien we of het economische herstel ook bijdraagt aan verbetering van de financiële situatie van de zwakkere groepen in onze samenleving.

1.4 Participanten

In het onderhavige onderzoek hebben meerdere kerken en kerkelijke organisaties geparticipeerd, namelijk:

- Algemene Doopsgezinde Sociëteit
- Bisdommen Rooms-Katholieke Kerk
- Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
- Evangelische Broedergemeente
- Gemeente aangesloten bij MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils, Vergadering der Gelovigen, Gemeenschap van Zendingsdiaconessen, e.a.)
- Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt
- Nederlands Gereformeerde Kerken
- Oud-Katholieke Kerk van Nederland
- Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie
- Remonstrantse Broederschap
- Vincentiusvereniging Nederland

In het onderzoek wordt gesproken over 'diaconale organisaties'. Aangezien er veel verschillende kerken in het onderzoek participeren, is om de helderheid te bevorderen gekozen voor één term die duidt op alle verschillende kerken die aan het onderzoek hebben deelgenomen. Met de term 'diaconale organisaties'

worden alle lokale gemeenschappen en kerkelijke organisaties van de bovengenoemde kerkgenootschappen bedoeld (alle respondenten van het onderzoek).

1.5 Vergelijkingen met eerdere onderzoeken

Ook in eerdere jaren werd dit onderzoek middels een enquête uitgevoerd. De samenstelling van de diaconale organisaties die deelnemen aan het onderzoek is in de loop van de tijd wel veranderd. Het onderzoek is in 2006 gestart vanuit de Protestantse Kerk in Nederland. Later zijn er steeds meer kerken gaan deelnemen aan het onderzoek. Doordat de samenstelling van de deelnemende diaconale organisaties en daarnaast ook de vragenlijst in de loop der tijd is uitgebreid en aangepast is het niet mogelijk om op alle onderwerpen vergelijkingen in de tijd te maken. In de meeste gevallen vergelijken we met het rapport van 2013 (gegevens 2012). Voor enkele vragen kunnen we teruggaan tot 2005 (gegevens 2004).

Bij de Protestantse Kerk in Nederland zijn in 2016, in tegenstelling tot de vorige onderzoeken, naast centrale diaconieën ook wijkdiaconieën meegenomen in de analyses. Indien zowel de centrale als de wijkdiaconie heeft gereageerd, dan is uitgegaan van de centrale diaconie, om dubbelstellingen te voorkomen.

Een ander verschil t.o.v. van de vorige onderzoeken is te vinden binnen de groep kerken aangesloten bij MissieNederland. De samenstelling van deze groep is veranderd. Het grootste verschil is dat het kerkgenootschap van het Leger des Heils in het huidige onderzoek heeft geparticipeerd en in de vorige onderzoeken niet.

Ook de samenstelling van de groep 'overige kerken' is veranderd. In eerdere onderzoeken werd binnen deze groep ook de oecumenische/interkerkelijke noodfondsen/solidariteitsfondsen meegerekend. Deze fondsen zijn in het onderhavige rapport buiten de groep 'overige kerken' gehouden. Hierdoor verschillen de cijfers sterk met het armoedeonderzoek uit 2013.

Enkele vragen, bijvoorbeeld over de inzet van vrijwilligers in dit werk, zijn pas in het onderzoek van 2013 voor het eerst gesteld. Vergelijkingen verder terug in de tijd zijn daar dus niet mogelijk. Nieuw in 2016 zijn de vragen op welke wijze diaconale organisaties voedselbanken ondersteunen en of diaconale organisaties zich vooral richten op de leden van de eigen kerkgemeenschap of (vooral) ook daarbuiten. Daarvoor is er dus geen vergelijkingsmateriaal uit eerdere onderzoeken.

1.6 Opzet van dit rapport

Deel 2 van dit rapport bestaat uit een samenvatting van de belangrijkste onderzoeksresultaten.

In deel 3 volgen een aantal conclusies en aanbevelingen.

In deel 4 wordt het totale onderzoeksresultaat gepresenteerd en toegelicht.

In deel 5 vindt u een verantwoording over de onderzoeksmethodiek.

Deel 6 bevat niet resultaten van dit onderzoek, maar biedt een overzicht van actuele kengetallen over armoede, werkloosheid en schulden vanuit andere onderzoeken.

Deel 7 bestaat uit een aantal tips en suggesties voor het plaatselijke diaconale werk op het terrein van armoedebestrijding.

SAMENVATTING

In dit hoofdstuk vindt u een samenvatting gegeven van de resultaten van het onderzoek dat onder diaconale organisaties is uitgevoerd. In hoofdstuk 4 is een uitgebreide weergave van resultaten te vinden.

Indien in het onderzoek wordt gesproken over diaconale organisaties, worden alle respondenten van het onderzoek bedoeld.

De vragenlijsten werden ingevuld in 2016. Die vragen hadden alle betrekking op het kalenderjaar 2015.

In verscheidene tabellen in dit hoofdstuk vindt u verschillende aantallen betrokken diaconale organisaties. Per vraag verschilt het aantal respondenten dat de basis vormt voor de aantallen en percentages. In hoofdstuk 4 vindt u onder de tabellen de betreffende aantallen respondenten.

2.1 Inleiding

We behandelen in dit hoofdstuk onderstaande onderwerpen:

- 2.2 Deelnemende diaconale organisaties
- 2.3 Betrokkenheid van diaconale organisaties
- 2.4 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan individuele ondersteuning
- 2.5 Individuele, financiële hulp
- 2.6 Immateriële hulp
- 2.7 Collectieve hulp
- 2.8 Kerstpakketten
- 2.9 Inloophuizen
- 2.10 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan collectieve ondersteuning
- 2.11 Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding
- 2.12 Groepen met financiële problemen
- 2.13 Hulpverlening binnen en buiten de kerken
- 2.14 Aard van de problematiek
- 2.15 Contact en samenwerking met andere instellingen en organisaties
- 2.16 Toerusting voor armoedebestrijding
- 2.17 Signalen voor de overheid en maatschappelijke organisaties
- 2.18 Conclusies en aanbevelingen

2.2 Deelnemende diaconale organisaties

In totaal zijn 3.633 diaconale organisaties benaderd om mee te doen aan het onderzoek. Dit zijn minder diaconale organisaties dan in 2013, toen er 3.895 werden benaderd. De ontwikkeling waarbij diaconale organisaties fuseren heeft zich verder doorgezet. Het aantal diaconale organisaties is de afgelopen jaren dan ook gestaag gedaald. De berekende totaalbedragen zijn dan ook gerealiseerd door minder diaconale organisaties dan in 2013. Dit betekent dat men gemiddeld meer (aantallen of bedragen) heeft moeten

Vier categorieën

Voor de presentatie van de uitkomsten van het onderzoek werken we in veel tabellen en figuren met een indeling naar kerkgenootschap, waarbij responsgroepen gecombineerd worden tot vier categorieën:

- Rooms-Katholiek (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als RK.
- Protestantse Kerk in Nederland (diaconieën)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als PKN.
- MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als MN.
- Andere kerkgenootschappen (Remonstrantse Broederschap, Christelijke Gereformeerde Kerken, Oud-Katholieke Kerk, Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, Nederlands Gereformeerde Kerk, Evangelische Broedergemeenten en Doopsgezinden)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als Andere.

Tabel 1: Respons per categorie van deelnemende organisaties

	Populatie 2016	Respons 2016	Respons % 2016	Respons % 2013
RK Rooms-Katholiek (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen)	799	174	21,8%	21,5%
PKN Protestantse Kerk in Nederland (diaconieën)	1.597	509	31,9%	32,8%
MN MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils)	494	40	8,1%	10,5%
Andere Andere kerkgenootschappen (Remonstrantse Broederschap, Christelijke Gereformeerde Kerken, Oud-Katholieke Kerk, Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, Nederlands Gereformeerde Kerk, Evangelische Broedergemeenten en Doopsgezinden)	743	153	20,6%	23,1%
Totaal	3.633	876	24,1%	26,2%

honoreren om op hetzelfde totaalbedrag uit te komen.

Tabel 1 geeft aan hoeveel diaconale organisaties er benaderd zijn en hoeveel er gereageerd hebben. Het responspercentage is 24,1%. Dit is goed te noemen.

2.3 Betrokkenheid van diaconale organisaties

78,4% van de diaconale organisaties is betrokken bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die niet goed kunnen rondkomen. Gemiddeld komt dit neer op 2.848 diaconale organisaties in Nederland. Het verschil tussen de percentages van 2012 (71,0%) en 2015 (78,4%) is groot genoeg om (met 95%-betrouwbaarheid) te kunnen zeggen dat het verschil niet op toeval berust. Er is dus

sprake van een werkelijke stijging in de populatie.

In de onderzoeken die in 2005, 2006, 2008, 2010 en 2013 zijn uitgevoerd is de betrokkenheid ook onderzocht voor wat betreft de diaconieën van de Protestantse kerk in Nederland. In 2004 was zo'n 74% van deze diaconieën betrokken en in het jaar 2005 was dit 78%. In 2007 lag dit percentage rond de 75% en in 2009 was dit 76%. In 2012 was dit percentage gedaald tot 69%. In 2015 is de betrokkenheid gestegen tot 75%. Deze stijging is echter (net) niet statistisch significant (bij 95%-betrouwbaarheid).

Alle diaconale organisaties zijn in 2015 meer dan voorheen betrokken bij de individuele ondersteuning van personen en/of huishoudens die met financiële problemen kampen. Bij de Rooms-Katholieke Kerk

Tabel 2: Belangrijkste activiteiten van diaconale organisaties om armoede op te sporen

	2015	2012
We reageren op signalen van ouderling / diaken / pasto(o)r / gemeentelid	89,6%	85,0%
We onderhouden contacten met voedselbanken / solidariteitsmaaltijden	58,7%	41,2%
We onderhouden contacten met burgerlijke gemeente / sociale dienst	43,4%	37,6%
We plaatsen artikelen in het kerkblad / parochieblad	42,1%	43,7%
We onderhouden contacten met instellingen (bijv. MEE, thuiszorg, onderwijs, GGZ, GGD/maatschappelijk werk)	37,9%	31,6%

(73,1% vs. 84%) en gemeenten aangesloten bij Missie-Nederland (67,5% vs. 86,2%) zien we ten opzichte van 2012 de grootste stijging. Deze stijgingen zijn echter niet statistisch significant (bij 95%-betrouwbaarheid). Van de diaconale organisaties die betrokken zijn bij de armoedeproblematiek is 95,6% actief op zoek naar armoede binnen hun gemeente. Ook in 2015 zijn signalen van ouderling, diaken, pasto(o)r of gemeentelid nog steeds de meest voorkomende manier om armoede op te sporen. Daarnaast zien we ook een sterke stijging van het opsporen van armoede via de voedselbanken. Zie tabel 2.

Indien diaconale organisaties niet betrokken zijn bij de armoedeproblematiek, geven de respondenten als belangrijkste reden (57,2%) dat er geen signalen/aanvragen zijn ontvangen.

2.4 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan individuele ondersteuning

Gemiddeld zijn er 5,9 diakenen, bestuurders of vrijwilligers per diaconale organisatie betrokken geweest bij de individuele ondersteuning van personen en/of huishoudens die financieel in de knel zijn geraakt. Dit is een lichte stijging t.o.v. 2012 (toen gemiddeld 5,8). Dat betekent dat er in 2015 gemiddeld zo'n 16.800 mensen vanuit de kerk bezig zijn geweest met de individuele ondersteuning van mensen met financiële problemen. Hoewel er minder diaconale organisaties zijn is het aantal betrokken vrijwilligers in alle kerken licht gestegen of stabiel gebleven (16.037 vrijwilligers in 2012).

We zien wel een stijging van het gemiddeld aantal uren dat in 2015 per diaconale organisatie is besteed aan individuele ondersteuning. In 2012 was dat nog gemiddeld 146 uur. Dit is inmiddels gestegen naar 193 uur in 2015. Dat zijn in totaal 549.700 uren aan vrijwilligerswerk in 2015. Dat is een aanzienlijke stijging, al kunnen we door de grote spreiding in de ant-

woorden niet met 95%-betrouwbaarheid zeggen dat het om een statistisch significante stijging gaat.

2.5 Individuele, financiële hulp

Alle diaconale organisaties die betrokken zijn bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die niet goed kunnen rondkomen, verlenen op enige wijze financiële hulp (giften, lenen of in natura).

Deze betrokkenheid wordt op verschillende manieren vormgegeven. Bij individuele ondersteuning van mensen die in de knel zijn geraakt is de meest voorkomende vorm van hulp het verstrekken van financiële giften (88,9%). Andere veel voorkomende wijzen van hulp zijn materiële hulp in natura (71,7%) en financiële hulp verleend door middel van leningen (51,0%). Opvallend is dat ten opzichte van 2012 minder diaconale organisaties leningen verstrekken (51,0% vs. 60,3%) en vaker hulp bieden middels giften (88,9% vs. 86,2%) en materiële hulp in natura (71,7% vs. 62,8%).

2.5.1 Gebieden waar de hulp op is gericht

De financiële hulp is vaak gericht op het voorkomen dat personen en/of huishoudens worden afgesloten van nutsvoorzieningen, zoals gas, water en licht (43,9%). Ook het voorkomen van uithuiszetting komt veel voor (42,8%). Hulp in het voorzien in de eerste levensbehoeftes (broodnod, levensmiddelen, kleding en vervangen witgoed) wordt door 36,4% van de betrokken diaconale organisaties gegeven. Helaas kan op dit moment niets gezegd worden over de ontwikkeling van hulp bij de eerste levensbehoeftes, omdat we deze vraag voor het eerst op deze manier hebben gesteld. Dit percentage laat echter zien dat er nog de nodige personen en/of huishoudens zijn in Nederland die moeilijk in de eerste levensbehoeften kunnen voorzien en hulp nodig hebben.

2.5.2 Aantal aanvragen

In 2015 kreeg een diaconale organisatie gemiddeld 17,4 aanvragen voor individuele, financiële hulp binnen. Op basis van deze gegevens is vervolgens het

Tabel 3: Aantal aanvragen voor individuele, financiële hulpverlening

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld aantal aanvragen 2015	Gemiddeld aantal aanvragen 2012	Totaal aantal aanvragen 2015	Totaal aantal aanvragen 2012
RK	671	28,0	22,9	18.799	18.302
PKN	1.204	17,2	11,1	20.723	14.077
MN	426	17,9	7,1	7.635	1.587
Andere	593	5,1	15,7	3.048	7.097
Totaal	2.848	17,4	14,5	49.474	39.481

absolute aantal aanvragen voor individuele, financiële hulp berekend. In tabel 3 zien we een overzicht voor alle afzonderlijke diaconale organisaties.

Het gemiddeld aantal aanvragen in 2015 verschilt over de hele linie niet statistisch significant met het aantal aanvragen in 2012.

In paragraaf 2.4 werd duidelijk dat er in 2015 per diaconale organisatie gemiddeld 193 uren besteed werden aan individuele ondersteuning. Dat zijn in totaal 549.700 uren. Wanneer we dit relateren aan het totaal aantal aanvragen, dan kunnen we concluderen dat de diakenen, bestuurders en vrijwilligers gemiddeld 11 uur aan iedere aanvraag besteden.

Het aantal aanvragen voor financiële hulp steeg per diaconale organisaties van gemiddeld 14,5 in 2012 naar 17,4 in 2015

Bij de Protestantse Kerk in Nederland is het aantal aanvragen nog nooit zo hoog geweest. Wanneer we terugkijken naar het totaal aantal aanvragen bij de diaconale organisaties van de Protestantse Kerk in Nederland zien we dat er in 2004 in totaal zo'n 8.781 aanvragen binnen kwamen. In 2005 waren dit 11.357 aanvragen, in 2007 ongeveer 7.263 en in 2009 zo'n

2.5.3 Aantal gehonoreerde aanvragen

Gemiddeld zijn in 2015 van de 17,4 aanvragen zo'n 15,5 aanvragen voor individuele, financiële hulp gehonoreerd. Dit betekent dat diaconale organisaties in 2015 circa 44.200 aanvragen voor financiële hulp gehonoreerd hebben.

Over de hele linie is het aantal gehonoreerde aanvragen sterk gestegen. Maar deze stijgingen zijn statistisch gezien niet significant (bij 95%-betrouwbaarheid). Alleen bij de overige kerkgenootschappen is het aantal sterk gedaald. Dat hangt uiteraard samen met de sterke daling van het aantal aanvragen. De daling van het aantal gehonoreerde aanvragen ligt in verhouding met de daling van het aantal aanvragen bij deze groep kerken.

Ook bij het aantal gehonoreerde aanvragen is er sprake van een aanzienlijke stijging bij de Protestantse Kerk in Nederland. Zo zijn er in 2004 gemiddeld zo'n 7.774 aanvragen gehonoreerd. In 2005 waren dit 9.972 aanvragen en in 2007 ongeveer 6.914. In 2009 was er een flinke stijging naar 14.099 gehonoreerde aanvragen. In 2012 was het aantal gehonoreerde aanvragen zo'n 12.151. In 2015 stijgt dit aantal dus door naar 18.857 gehonoreerde aanvragen.

Ook bij de Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) is het totaal aantal gehonoreerde aanvragen gestegen t.o.v. de afgelopen jaren. In 2007 waren er 8.201 gehonoreerde aanvragen en in 2009 zo'n 10.681. In 2012 is dit aantal verder gestegen naar 14.957 gehonoreerde aanvragen. En in 2015 zijn er 16.255 gehonoreerde aanvragen.

Tabel 4: Aantal gehonoreerde aanvragen voor individuele, financiële hulpverlening

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen 2015	Gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen 2012	Totaal aantal gehonoreerde aanvragen 2015	Totaal aantal gehonoreerde aanvragen 2012
RK	671	24,2	18,7	16.255	14.957
PKN	1.204	15,6	9,6	18.857	12.151
MN	426	16,4	3,6	7.009	807
Andere	593	4,6	12,0	2.739	5.432
Totaal	2.848	15,5	11,9	44.177	32.569

15.852 aanvragen. In 2012 is het aantal aanvragen 14.219. In 2015 zien we een enorme stijging naar ruim 20.000 aanvragen. Echter, zoals eerder aangegeven is ook deze stijging niet statistisch significant (bij 95%-betrouwbaarheid).

Toegekende bedragen

Iedere afzonderlijke diaconale organisatie besteedt gemiddeld zo'n € 4.765 per jaar aan individuele, financiële hulpverlening. Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015 een totaalbedrag van ongeveer € 13.571.276 aan individuele, financiële hulp hebben besteed.

Tabel 5: Gehonoreerd totaalbedrag voor individuele, financiële hulpverlening

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld gehonoreerd jaarbedrag per diaconale organisatie 2015	Gemiddeld gehonoreerd jaarbedrag per diaconale organisatie 2012	Totaalbedrag 2015	Totaalbedrag 2012
RK	671	€ 5.305	€ 4.916	€ 3.559.655	€ 3.934.241
PKN	1.204	€ 4.818	€ 4.165	€ 5.800.872	€ 5.277.613
MN	426	€ 2.748	€ 2.051	€ 1.170.648	€ 461.014
Andere	593	€ 4.397	€ 4.838	€ 2.607.421	€ 2.188.058
Totaal	2.848	€ 4.765	€ 4.412	€ 13.571.276	€ 12.055.489

Bij alle diaconale organisaties die betrokken zijn bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die niet goed kunnen rondkomen is het gemiddelde gehonoreerde bedrag gestegen. Deze stijgingen zijn echter niet statistisch significant (bij 95%-betrouwbaarheid). Hoewel het aantal diaconale organisaties in Nederland afneemt is er nog steeds sprake van een stijging van het totaalbedrag (€ 12.055.489 in 2012 t.o.v. € 13.571.276 in 2015). Hoewel deze stijging niet statistisch significant is, is dit toch opmerkelijk. Zie tabel 5.

De diaconale organisaties hebben in 2015 een totaalbedrag van € 13.571.276 aan individuele, financiële hulp besteed

2.6 Immateriële hulp

86,9% van alle betrokken diaconale organisaties geeft naast individuele financiële hulp ook steun op een immateriële wijze. Wanneer we onderscheid maken

Tabel 6: Immateriële hulp

	Wij steunen op een individuele, immateriële wijze
RK	75,9%
PKN	87,3%
MN	100%
Andere	94,8%
Totaal	86,9%

tussen de afzonderlijke diaconale organisaties zien we de percentages in tabel 6.

De meest genoemde manier van immateriële ondersteuning is door huisbezoeken van diakenen of vrijwilligers (65,6%). Een andere veel voorkomende manier van ondersteuning is het doorverwijzen en begeleiden naar instanties of regelingen (57,9%). We zien hier weinig verschil met 2012. Nieuw is dat 22,7% aangeeft samen te bidden.

2.7 Collectieve hulp

Niet alleen met individuele hulp maar ook middels 'collectieve hulp' bieden diaconale organisaties steun. Het gaat dan meestal om financiële bijdragen aan andere organisaties of voorzieningen die gericht zijn op het bieden van ondersteuning aan mensen in financiële problemen. 94,7% van alle diaconale organisaties geeft op enigerlei wijze dit type steun. Vaak wordt collectieve hulp gegeven aan een voedselbank of is de kerk een steunpunt van de voedselbank (83,8%). Deze vorm van steun is statistisch significant gestegen t.o.v. 2012 (toen zo'n 69,2% van alle diaconale organisaties). Met name bij de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland is dit een populaire vorm van steun, net als in 2009 en 2012. Ook is het ondersteunen van diaconale projecten t.b.v. armoedebestrijding in Nederland in 2015 een veelvoorkomende manier van hulp (47,2%). In 2012 stond deze wijze van betrokkenheid ook op de tweede plaats met 34,1%, maar het percentage is wel statistisch significant gestegen. Een andere veel voorkomende

De diaconale organisaties gaven in 2015 een totaalbedrag van € 15.228.503 aan collectieve hulp. Een aanzienlijke stijging t.o.v. 2012, toen het € 11.158.919 was

Tabel 7: Op welke wijze betrokken bij de collectieve ondersteuning

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
Steun geven aan voedselbank / steunpunt voedselbank	69,4%	90,7%	50,7%	86,4%	83,8%
Diaconale projecten t.b.v. armoedebestrijding in Nederland	26,9%	57,2%	12,7%	47,1%	47,2%
Ondersteunen van een lokale / regionale belangenorganisatie	33,4%	34,0%	13,2%	44,6%	34,8%
Steun geven aan een project voor kinderen in armoede	16,6%	41,2%	11,4%	34,6%	33,7%
Participeren in een Noodfonds	25,9%	26,8%	11,6%	22,7%	25,2%
Maatjesproject voor mensen met schulden	19,3%	29,1%	24,8%	16,7%	24,7%
Ondersteunen van landelijke belangenorganisatie	11,0%	21,5%	6,9%	33,8%	20,9%
Kledingwinkel / weggeefwinkel	21,0%	19,2%	30,4%	15,9%	19,5%
We werken financieel samen met burgerlijke gemeente	14,8%	13,1%	11,7%	11,1%	13,0%
Steun geven aan Stichting Leergeld	12,5%	14,9%	3,9%	5,8%	12,2%

Tabel 8: Gehonoreerd totaalbedrag voor collectieve hulpverlening

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld gehonoreerd bedrag 2015	Gemiddeld gehonoreerd bedrag 2012	Totaalbedrag 2015	Totaalbedrag 2012
RK	698	€ 4.009	€ 3.749	€ 2.799.777	€ 3.259.572
PKN	1.563	€ 5.071	€ 3.105	€ 7.927.852	€ 5.437.013
MN	379	€ 2.388	€ 2.268	€ 906.144	€ 509.814
Andere	724	€ 3.162	€ 3.241	€ 2.290.646	€ 1.707.227
Totaal	3.440	€ 4.426	€ 3.234	€ 15.228.503	€ 11.158.919

vorm van collectieve hulp is het ondersteunen van lokale en regionale belangenorganisaties (34,8%). In 2012 stond deze wijze van collectieve ondersteuning ook op de derde plaats met 28,5% (ook dit is een statistisch significante stijging) en steunen van projecten voor kinderen in armoede (33,7%). Het steunen van projecten van kinderen in armoede werd in 2012 niet specifiek genoemd en staat nu in de top 4.

Diaconieën die betrokken zijn bij collectieve steun aan voedselbanken ondersteunen voornamelijk door te collecteren (74,0%) en door het inzamelen van voedsel (70,5%). Zie tabel 7.

2.7.1 Toegekende bedragen

Iedere afzonderlijke diaconale organisatie besteedt gemiddeld zo'n € 4.426 per jaar aan collectieve hulpverlening. Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015 een totaalbedrag van ca. € 15.228.503 aan

collectieve hulp hebben besteed. Dat is een aanzienlijke stijging t.o.v. 2012, toen het € 11.158.919 was. Tabel 8 laat de bedragen zien, uitgesplitst naar de categorieën diaconale organisaties.

Bij de Protestantse Kerk in Nederland is het gehonoreerde bedrag voor collectieve hulp statistisch significant (95%-betrouwbaarheid) gestegen t.o.v. 2012. Hierdoor zien we ook een significante stijging op totaalniveau van het bedrag aan collectieve hulp.

2.8 Kerstpakketten

Er is sprake van een lichte stijging van het aantal deelnemende diaconale organisaties die in 2015 betrokken zijn bij een kerstpakkettenactie t.o.v. 2012 (63,4% versus 60,6%). Bij kwantificering van dit percentage constateren we dat het hierbij gaat om 2.303 diaconale organisaties.

Tabel 9: Totaalbedrag voor kerstpakketten

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld bedrag 2015 voor kerstpakketten	Gemiddeld bedrag 2012 voor kerstpakketten	Totaalbedrag 2015 voor kerstpakketten	Totaalbedrag 2012 voor kerstpakketten
RK	551	€ 2.512	€ 2.706	€ 1.382.840	€ 1.803.124
PKN	1.003	€ 2.014	€ 1.358	€ 2.019.793	€ 1.586.608
MN	349	€ 4.322*	€ 899	€ 1.507.320	€ 150.025
Andere	426	€ 646	€ 745	€ 275.384	€ 242.457
Totaal	2.303	€ 2.029	€ 1.594	€ 4.673.118	€ 3.762.925

* Dit bedrag is gebaseerd op slechts 24 waarnemingen. Hierdoor is het resultaat indicatief en niet zeer betrouwbaar.

2.8.1 Aantallen

In 2015 gaven diaconale organisaties gemiddeld zo'n 80,6 kerstpakketten weg. Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015 zo'n 185.600 kerstpakketten hebben weggegeven.

2.8.2 Bedragen

De afzonderlijke diaconale organisaties besteden gemiddeld zo'n € 2.029 per jaar aan kerstpakketten. Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015 een totaalbedrag van ongeveer € 4.673.118 aan kerstpakketten hebben besteed. In 2012 werd er in totaal zo'n € 3.762.925 besteed aan kerstpakketten. Dit is een toename van ruim 900.000 euro. Zie tabel 9.

De meeste diaconale organisaties verbinden de kerstpakkettenactie niet aan vervolgactie (73,6%). De diaconale organisaties die wel een vervolgactie verbinden aan hun kerstpakkettenactie, steunen ook de desbetreffende personen en/of huishoudens (12,5%) en/of delen paaspakketten uit (11,0%).

De diaconale organisaties besteedden in 2015 een totaalbedrag van € 4.673.108 aan kerstpakketten. In 2012 was dat € 3.762.925

2.9 Inloophuizen

De steun aan inloophuizen is sinds 2012 vrijwel onveranderd. In 2015 gaf 33,8% van alle diaconale organisaties financiële steun aan inloophuizen. In 2012 was dit 32,8%. De diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland geven bovengemiddeld vaak aan inloophuizen (39,7%). Zie tabel 10.

Tabel 10: Steun aan inloophuizen

	Steun aan inloophuizen
RK	24,1%
PKN	39,7%
MN	15,6%
Andere	30,4%
Totaal	33,8%

2.9.1 Totaalbedrag besteed aan inloophuizen

De afzonderlijke diaconale organisaties besteedden in 2015 gemiddeld € 2.064 aan inloophuizen. Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015 een totaalbedrag van circa € 2.534.878 hebben gegeven aan inloophuizen. Gemiddeld geven ze meer aan inloophuizen dan in 2012. Toen gaf men gemiddeld € 1.685. Dat betekent in het totaalbedrag in 2015 ruim 380.000 euro meer dan in 2012. Statistisch is deze stijging echter niet significant. We zien een ontwikkeling waarin inloophuizen steeds meer door diaconale organisaties worden ondersteund. Zo was het gemiddelde bedrag in 2009 zo'n € 1.497, in 2012 € 1.685 en in 2015 € 2.064. We zien wel dat er tussen de verschillende diaconale organisaties grote verschillen zijn. Zo hebben de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland door de jaren heen veruit het grootste aandeel in de financiële steun aan inloophuizen. Zie tabel 11.

De diaconale organisaties hebben in 2015 een totaalbedrag van circa € 2.534.900 gegeven aan financiële steun voor inloophuizen

Tabel 11: Totaalbedrag voor inloophuizen

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld bedrag 2015 voor inloophuizen	Gemiddeld bedrag 2012 voor inloophuizen	Totaalbedrag 2015 voor inloophuizen	Totaalbedrag 2012 voor inloophuizen
RK	193	€ 2.246	€ 2.210	€ 432.410	€ 417.741
PKN	634	€ 2.278	€ 1.670	€ 1.444.158	€ 1.284.776
MN	77	€ 806	€ 229	€ 62.083	€ 7.609
Andere	226	€ 1.102	€ 1.361	€ 248.947	€ 240.159
Totaal	1.228	€ 2.064	€ 1.685	€ 2.534.878	€ 2.152.101

2.10 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan collectieve ondersteuning

Gemiddeld zijn er 8,2 diakenen, bestuurders of vrijwilligers per diaconale organisatie betrokken geweest bij de collectieve ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt (inclusief kerstpakketten en inloophuizen). Dat betekent dat er in 2015 gemiddeld zo'n 28.200 mensen vanuit de kerk bezig zijn geweest met collectieve ondersteuning van mensen met financiële problemen in Nederland. Het gemiddeld aantal uren dat besteed is aan collectieve steun is wel teruggelopen van gemiddeld 399 uur in 2012 naar 212 uur in 2015 per diaconie. Met gemiddeld 212 uur hebben alle diaconale organisaties in 2015 728.600 uur besteed aan collectieve ondersteuning (inclusief kerstpakketten en inloophuizen).

Als je de vrijwilligersuren zou omzetten naar betaalde dienstverlening, dan komt het sociale kapitaal dat de kerken daarmee inzetten voor de onderkant van de samenleving uit op een bedrag van € 38.349.000.

2.11 Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding

Als we de diverse vormen van steun optellen is er in 2015 ruim 36 miljoen euro besteed aan armoedebestrijding. Dat is een aanzienlijke stijging ten opzichte van 2009 en 2012. Over de hele linie is er meer besteed aan het bestrijden van armoede.

Als we de diverse vormen van steun optellen is er in 2015 ruim 36 miljoen euro besteed aan armoedebestrijding. Dat is een aanzienlijke stijging ten opzichte van 2009 en 2012

Naast bovenstaand totaalbedrag leveren de kerken circa 1.278.300 uur aan vrijwillige inzet aan armoedebestrijding. Daarvan wordt 549.700 uur besteed aan individuele ondersteuning en 728.600 uur aan collectieve ondersteuning bij armoede. Als je deze inzet zou laten verrichten door professionele dienstverleners zijn er 683 fulltime beroepskrachten nodig op basis van een 36-urige werkweek. Het sociale kapitaal dat de kerken inzetten voor de onderkant van de sa-

Tabel 12: Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding

	2015	2012	2009
Individuele, financiële hulpverlening	€ 13.571.276	€ 12.055.489	€ 12.327.739
Collectieve hulpverlening	€ 15.228.503	€ 11.158.919	€ 12.206.330
Kerstpakkettenacties	€ 4.673.118	€ 3.762.925	€ 3.369.915
Steun aan inloophuizen	€ 2.534.878	€ 2.152.101	€ 1.715.562
Totaal	€ 36.007.775	€ 29.129.434	€ 29.619.546

menleving om de effecten van armoede te bestrijden is omgezet naar betaalde dienstverlening een bedrag van € 38.349.000. Als referentie is hierbij uitgegaan van het bruto uurloon inclusief werkgeverslasten van een ervaren MBO-professional op het terrein van sociaal-juridische dienstverlening (€ 30).

2.12 Groepen met financiële problemen

De groepen mensen die aankloppen bij de diaconale organisaties zijn vrijwel gelijk met de groepen die in 2012 werden genoemd. Door de vluchtelingencrisis zien we wel dat asielzoekers vaker worden genoemd als een groep die het financieel moeilijk heeft. Hierdoor schuiven de asielzoekers en vluchtelingen in

vooral kerkleden, terwijl 6% juist voornamelijk personen en/of huishoudens buiten de kerk steunt.

Op de vraag waar de bestrijding van armoede door diaconale organisaties zich met name op moet richten (beleidsintentie) blijkt dat bijna 90% van de kerken de intentie heeft om zich op alle personen en/of huishoudens te richten die het financieel moeilijk hebben. Dus ongeacht of het kerkleden zijn of niet. 9% geeft aan dat de kerk vooral kerkleden moet steunen en 1% niet-kerkleden.

We zien geen statistisch significante verschillen tussen de kerken als het gaat om de beleidsintentie bij hulpverlening binnen en buiten de kerk.

Tabel 13: Meest genoemde groepen in financiële problemen (top 10)

	2015	2012
Mensen zonder betaald werk	58,1%	56,4%
Alleenstaande ouders met kinderen	48,3%	48,4%
Asielzoekers en vluchtelingen	43,4%	30,7%
Mensen met psychische problemen	36,7%	35,0%
Ouderen (65-plussers)	35,9%	30,4%
Mensen met een chronische ziekte of beperking	33,1%	24,1%
Mensen die te maken hebben met een restschuld (hypotheek)	24,1%	18,7%
Gezinnen waarin slechts 1 persoon betaald werkt	22,9%	13,7%
Zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) / kleine ondernemers / faillissementen	13,3%	11,3%
Mensen met een onvolledige AOW	10,7%	9,8%

de top 3. Opvallend in 2012 was dat er een nieuwe groep bij is gekomen, namelijk mensen die te maken hebben met een restschuld na (gedwongen) verkoop van hun woning. Deze groep is in 2015 nog vaker genoemd dan in 2012. In zijn algemeenheid zien we dat ouderen, alleenstaande ouders met kinderen, werklozen en zieken de meest kwetsbare groepen zijn voor armoede. Een overzicht van de geïdentificeerde groepen is te lezen in tabel 13.

2.13 Hulpverlening binnen en buiten de kerken

In het onderhavige onderzoek is voor het eerst de vraag gesteld of de diaconale organisaties zich bij het bestrijden van armoede met name richten op kerkleden of ook buiten de kerkelijke gemeente steun bieden. In de praktijk richt ruim driekwart van de kerken (76,1%) zich op zowel kerkleden als niet-kerkleden. Zo'n 18% is met name naar binnen gekeerd en steunt

2.14 Aard van de problematiek

Op de vraag hoe vaak men bepaalde knelpunten tegenkomt, kregen respondenten de keuze tussen nooit, soms, regelmatig, vaak en weet niet. Wanneer we de percentages vaak en regelmatig optellen, dan zien we dat 'schuldenproblematiek' (48,0%) en 'langdurig laag inkomen' (44,8%) de meest voorkomende problemen zijn. Deze stonden in alle vorige onderzoeken ook op de eerste en de tweede plek en lijken in de loop der jaren alleen maar belangrijker te worden.

In tabel 14 staan de percentages van de antwoordcategorieën 'regelmatig' en 'vaak' opgeteld voor de jaren 2015, 2012 en 2009.

Schuldenproblematiek en langdurig een laag inkomen blijven de meest genoemde knelpunten. We zien wel knelpunten die te maken hebben met zorg sterk stijgen. Zo wordt het knelpunt 'veranderingen in de zorg' door 16,3% van de respondenten genoemd, terwijl dit in de vorige onderzoeken niet naar voren kwam. Ook 'structurele hoge bijzondere uitgaven

Tabel 14: Problemen die diaconale organisaties vaak of regelmatig tegenkomen

	2015	2012	2009
Schuldenproblematiek	48,0%	44,7%	39,5%
Langdurig een laag inkomen	44,8%	39,1%	38,1%
Onvoorziene hoge uitgaven, of incidentele financiële tegenslag	27,8%	23,5%	19,5%
Hoge vaste lasten (wonen, energie, verzekeringen)	20,2%	16,5%	15,8%
Mensen vallen net buiten allerlei regelingen	19,3%	14,2%	15,3%
Angst of schaamte voor instanties	19,1%	17,7%	19,8%
Wachttijden bij toekenning uitkering	19,0%	18,6%	18,3%
Structurele hoge bijzondere uitgaven (bijv. bij ziekte, handicap)	18,9%	12,2%	12,9%
Onbekendheid met regelgeving	18,4%	22,6%	20,3%
Vastlopen in loketten van meerdere instanties	18,4%	18,2%	17,1%
Ingewikkelde formulieren	17,4%	21,9%	19,7%
Veranderingen in de zorg	16,3%	n.v.t.	n.v.t.
Terugvordering van teveel uitbetaalde huur- en/of zorgtoeslag	16,2%	11,1%	n.v.t.
Problemen met flexwerken / seizoenswerk	4,2%	3,9%	2,5%

(bijv. bij ziekte, handicap) stijgt van 12,2% in 2012 naar 18,9% in 2015.

We zien dat bureaucratie anders wordt benoemd door respondenten. Zo worden de knelpunten 'ingewikkelde formulieren' en 'onbekendheid met regelgeving' minder vaak genoemd dan in 2012. Daarentegen komen nu wel andere categorieën naar voren die samenhangen met bureaucratie zoals 'terugvordering van teveel uitbetaalde huur- en/of zorgtoeslag'.

2.15 Contact en samenwerking met andere instellingen en organisaties

Samenwerking en contact tussen diaconale organisaties en de sociale dienst werd in de afgelopen jaren minder. In 2005 werkte nog 66,9% van de diaconale organisaties samen met de sociale dienst. In 2012 is dit gezakt tot 30,4% van de diaconieën. In 2015 zien we dat de samenwerking zich gestabiliseerd heeft. Ongeveer 30,6% van de diaconale organisaties geeft aan samen te werken met de sociale dienst. In 2015 wordt het meest samengewerkt met voedselbanken. 70,4% van alle diaconale organisaties werkt tegenwoordig samen met een voedselbank. Daarnaast is er veel samenwerking met andere kerkelijke organisaties en diaconale platforms (55,1%), gevolgd door andere kerkelijke organisaties (47,8%). Hierna volgt WMO-loket / sociaal wijkteam (41,7%). Organisaties voor vluchtelingen sluiten de top 5 af met 38,1%. In de afgelopen drie jaar is er qua samenwerkingsverbanden veel veranderd bij de diaconale organisaties. De top 5 is dan ook veranderd. De voedselbank staat

met stip op nummer 1, maar ook met WMO-loketter / sociale wijkteams en vluchtelingenorganisaties wordt momenteel meer samengewerkt dan in 2012.

Op de vraag of er in 2015 contact is geweest met de burgerlijke gemeente ter verbetering van het armoedebeleid, geeft zo'n 15,8% aan dat er rechtstreeks contact is geweest. Ruim 40% geeft aan dat er contact is geweest via een diaconaal platform/netwerk en 43,9% geeft aan dat er geen contact is geweest.

2.16 Toerusting voor armoedebestrijding

Op de vraag: 'Voelt u zich voldoende toegerust in uw diaconale werk rondom armoede?' geeft 87,1% van de diaconale organisaties aan dat men zich voldoende toegerust voelt. Dat is een aanzienlijke stijging t.o.v. 2012, toen slechts 66,9% aangaf zich voldoende toegerust te voelen.

De overige 12,9% voelt zich niet voldoende toegerust. Deze respondenten geven aan beter voorgelicht te willen worden / meer informatie te willen krijgen (36,7%) door Kerk in Actie, Bisdom of landelijk diaconaal steunpunt. 16,7% wil betere begeleiding of opleiding.

2.17 Signalen voor de overheid en maatschappelijke organisaties

In deze laatste paragraaf wordt beschreven welke signalen diaconale organisaties hebben doorgegeven aan de burgerlijke gemeente ter verbetering van het armoedebeleid. Daarnaast wordt ook beschreven

welke zaken of signalen men binnen dit onderzoek nog wil doorgeven met het oog op het contact met de overheid.

De belangrijkste signalen voor de burgerlijke gemeente hadden betrekking op de wens dat er beter moet worden samengewerkt tussen diaconale organisaties en burgerlijke gemeenten (54,4%). Een ander belangrijk signaal is dat er veranderingen nodig zijn in de aanpak van armoede omdat door het huidige beleid en regelgeving de armoede niet vermindert (53,7%).

Bij de respondenten die een boodschap voor de landelijke overheid hebben genoemd, geeft de grootste groep aan dat de overheid minder bureaucratisch moet worden. Dat betekent minder formulieren, meer duidelijkheid en minder lange wachttijden (26,0%). Meer aandacht voor armoede (16,2%). Sociaal minimum moet omhoog en de zwakkere moeten worden ontzien door minder te bezuinigen (15,7%). Daarnaast zien we een specifieke zorg voor de zorgsector. Zo'n 15,2% geeft aan dat men de zorg niet verder moet 'uitkleden'.

3

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek heeft de stuurgroep een negental conclusies uit het onderzoek gelicht. Op basis hiervan is ook een serie aanbevelingen geformuleerd voor de landelijke overheid, lokale overheden en voor plaatselijke kerken.

3.1 Conclusies over de diaconale hulpverlening met het oog op de bestrijding van armoede

Het beroep op financiële hulp bij diaconale organisaties is gegroeid. Vooral in urgente situaties waarbij het gaat om eerste levensbehoeften zoals wonen en voeding. De bedragen die kerken besteden aan hulpverlening in armoedesituaties zijn gestegen. Onder tussen is het aantal diaconale organisaties kleiner geworden. Ook in de afgelopen drie jaar heeft de trend van lokale en regionale fusies en reorganisaties en sluiting van kerken zich voortgezet. Het totaal aan financiële inzet wordt dus door een kleiner aantal diaconale organisaties opgebracht. Des te opvallender is het dat minder diaconale organisaties (3.633 in 2015 tegen 3.895 in 2012), ondanks de krimp van eigen middelen, een aanzienlijk grotere financiële bijdrage leveren aan het bestrijden van armoede in Nederland in vergelijking met drie jaar geleden.

Daarnaast bieden diaconale organisaties veel immateriële hulp, stellen hun kerkgebouw ter beschikking en zijn actief in diverse netwerken, platforms, noodfondsen en maatjesprojecten om mensen met financiële problemen te ondersteunen. Kerken bieden met deze actievare opstelling een steeds relevantere bijdrage aan een groeiende maatschappelijke problematiek.

Tegelijkertijd zijn kerken van mening dat de overheid haar taak beter op moet pakken door aan het ontstaan en (voort)bestaan van armoede meer beleidsaandacht te geven, minder bureaucratisch te worden, groepen in kwetsbare (zorgafhankelijke) financiële posities te ontzien bij de voortgaande bezuinigingen en de dienstverlening met name rond schuldhulpverlening te verbeteren. Ook wordt het sociaal minimum door een aantal diaconale organisaties als ontoereikend beschouwd.

3.1.1 De aantallen hulpvragen stijgen

Het totaal aantal hulpvragen is gestegen van 39.481 in 2012 naar 49.474 in 2015. Hiervan zijn er 44.177 (in 2012: 32.569) gehonoreerd. Niet bekend is wat bij de niet gehonoreerde aanvragen de redenen zijn geweest om niet te (kunnen) helpen. Vooral bij diaconale organisaties van de Protestantse Kerk in Nederland en de Rooms-Katholieke Kerk is een sterke stijging te zien van het gemiddeld aantal aanvragen. Bij de Protestantse Kerk in Nederland is het aantal gehonoreerde aanvragen om hulp gestegen van 12.151 in 2012 naar 18.857 in 2015. Bij de Rooms-

Katholieke Kerk is de stijging van 14.957 in 2012 naar 16.255 gehonoreerde aanvragen in 2015. De kerken van MissieNederland laten een stijging zien van 807 naar 7.009. De reden hiervan is dat bij het onderzoek in 2013 het Leger des Heils niet participeerde. De andere kerkgenootschappen wijken van deze lijn af met een daling van gehonoreerde aanvragen van 5.432 naar 2.739. Hier heeft een klein aantal kerken gerespondeerd met een grote spreiding in de antwoorden. Ook speelt mee dat de samenstelling van deze groep is veranderd. In eerdere onderzoeken werd binnen deze groep ook de oecumenische/interkerkelijke noodfondsen/solidariteitsfondsen meegerekend. Deze fondsen zijn in het onderhavige rapport buiten de groep 'overige kerken' gehouden.

De hulpverlening wordt op verschillende manieren vormgegeven. De meest voorkomende manier van hulp bestaat uit financiële giften (88,9%). Andere veel voorkomende wijzen van hulp zijn materiële hulp in natura (71,7%) en financiële hulp die verleend wordt door middel van leningen (51,0%).

3.1.2 Stijging van hulpbedragen

Een groot deel van de diaconale organisaties van kerken in Nederland is actief betrokken bij armoedebestrijding. Aan individuele financiële hulpverlening is € 13.571.276 besteed (€ 12.055.489 in 2012) en aan collectieve hulpverlening € 15.228.503 (€ 11.158.919 in 2012). Bij kerstpakkettenacties ging € 4.763.118 om (€ 3.762.925 in 2012) en inloophuizen ontvingen € 2.534.878 steun (tegen € 2.152.101 in 2012). Het totaalbedrag van € 36.007.775 dat aan steunverlening besteed wordt, laat een forse stijging zien in vergelijking met het totaalbedrag van het voorgaande onderzoek 'Armoede in Nederland 2013', toen het € 29.129.434 bedroeg.

De stijging van de financiële inzet is des te opmerkelijker gezien de krimp in aantal leden, aantal diaconale organisaties en hoeveelheid financiële middelen waarmee veel kerken te maken hebben.

3.1.3 Sociaal kapitaal

De volgehouden en toegenomen betrokkenheid van diaconale organisaties bij armoedebestrijding blijkt niet alleen uit de financiële inzet, maar ook uit de hoeveelheid menskracht die zij hierbij leveren. Daarmee zetten zij een groot sociaal kapitaal in.

Gemiddeld 5,9 diakenen, bestuurders of vrijwilligers zijn actief met de diaconale hulp, ofwel 16.800 mensen. Zij besteden gemiddeld 11 uur per aanvraag en 193 uur in totaal aan individuele ondersteuning. In totaal gaat het om 549.700 uur vrijwilligerswerk. Ongeveer eenzelfde groep mensen besteedt dus fors meer tijd en energie aan meer hulpaanvragen. Uit de

praktijk is te horen dat de vragen om hulp ingewikkelder zijn en het vinden van een hulproute meer tijd vergt.

Naast de individuele ondersteuning wordt veel gedaan aan collectieve ondersteuning. Zo'n 94,7% van alle diaconale organisaties steunt armoedebestrijding op een collectieve wijze en dan met name via een voedselbank, inloophuis, projecten rond armoedebestrijding en projecten voor steun aan kinderen in armoede. Gemiddeld zijn er 8,2 diakenen, bestuurders of vrijwilligers per diaconie betrokken geweest bij de collectieve ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt (inclusief kerstpakketten en inloophuizen). Dat betekent dat er in 2015 gemiddeld 28.200 mensen vanuit de kerk bezig zijn geweest met collectieve ondersteuning van mensen met financiële problemen.

Het aantal uren dat vanuit diaconale organisaties ingezet wordt voor de collectieve ondersteuning van mensen met financiële problemen, is voor 2015 te becijferen op 728.600. Overigens zijn vergaderuren hierin niet meegenomen.

Het onderzoek laat zien dat kerkelijke vrijwilligers zo'n 549.700 uur besteden aan individuele ondersteuning en 728.600 uur aan collectieve ondersteuning bij armoede. De in totaal 1.278.300 uur laat zien dat kerken een intensieve bijdrage leveren aan de bestrijding van armoede.

Als je deze inzet zou laten verrichten door professionele dienstverleners zijn er 683 fulltime beroepskrachten nodig op basis van een 36-urige werkweek. Het sociale kapitaal dat de kerken inzetten aan de onderkant van de samenleving om de effecten van armoede te bestrijden bedraagt, omgezet naar betaalde dienstverlening, € 38.349.000. Als referentiepunt is hierbij uitgegaan van het bruto uurloon inclusief werkgeverslasten van een ervaren MBO-professional op het terrein van sociaal-juridische dienstverlening (€ 30).

Er is sprake van een groei van de hulpvragen en groei van de hulp vanuit kerken, ondanks krimp in de meeste kerken.

3.1.4 Armoede opsporen

Armoede blijft nadrukkelijk in beeld bij de kerkgenootschappen in Nederland. Het taboe over het bestaan van armoede is binnen kerken verdwenen. De gevoeligheid voor het bestaan van armoede in Nederland, die al groeiende was, is nu in nog bredere kring aanwezig. Deze conclusie valt te trekken uit het

gegeven dat zo'n 78,4% van de diaconale organisaties betrokken is bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die in nood zijn.

De belangrijkste manier om armoede op te sporen is door te reageren op interne signalen van bijvoorbeeld pastores en ouderlingen. Daarnaast zijn kerken meer extern gericht en is de samenwerking met anderen geïntensiveerd. Er is bijvoorbeeld sprake van een sterke groei in samenwerking met voedselbanken.

In vergelijking met 2012 is opsporen van armoede via schuldhulpmaatjesprojecten, voedselbanken en solidariteitsmaaltijden enorm gestegen. Nieuwe opsporingsmanieren zijn via sociale wijkteams, social media en websites.

Daarnaast is samenwerking met de lokale overheid en maatschappelijke organisaties van belang om actief te werken aan armoedebestrijding, zoals terug te zien is in de samenwerking met maatschappelijk werk en de schuldhulpverlening.

Armoede is geen taboe meer in kerken. De hulpverlening vindt vooral plaats in samenwerking met andere geloofsgemeenschappen en organisaties.

3.1.5 Hulpverlening binnen en buiten de kerken

In het onderzoek over 2015 is voor het eerst de vraag gesteld of de diaconale organisaties zich bij het bestrijden van armoede met name richten op kerkleden of ook buiten de kerkelijke gemeente steun bieden. In de praktijk richt ruim driekwart van de kerken (76,1%) zich op zowel kerkleden als niet-kerkleden. Daarbij is overigens niet duidelijk in welke mate de ondersteuning is onder te verdelen naar hulp aan kerkleden en aan niet-kerkleden. Zo'n 18% is met name naar binnen gekeerd en steunt vooral kerkleden, terwijl 6% voornamelijk personen en/of huishoudens buiten de kerk steunt.

Op de vraag waar de bestrijding van armoede door diaconale organisaties zich met name op moet richten (beleidsintentie) blijkt dat bijna 90% van de kerken de intentie heeft om zich op alle personen en/of huishoudens te richten die het financieel moeilijk hebben. Dus ongeacht of het kerkleden zijn of niet. Zo'n 9% geeft aan dat de kerk vooral kerkleden moet steunen en 1% niet-kerkleden.

Als we kijken naar de redenen waarom de financiële hulp wordt geboden, dan zien we dat het vooral ge-

richt is op het voorkomen dat personen en/of huishoudens worden afgesloten van nutsvoorziening, zoals gas, water en licht (43,9%). Ook het voorkomen van uithuiszetting komt veel voor (42,8%). Daarnaast is er ook hulp nodig bij het voorzien in de eerste levensbehoeften (broodnodig, levensmiddelen, kleding en vervangen witgoed). Dit wordt door 36,4% van de betrokken diaconieën genoemd.

Kerken helpen zonder onderscheid van personen en vooral op de terreinen van eerste levensbehoeften.

3.1.6 Steun aan maatschappelijke initiatieven

De betrokkenheid bij een voedselbank is gegroeid van 69,2% in 2012 naar 83,8% in 2015, vooral vanuit de protestantse diaconieën. Dat gaat vooral via de inzet van vrijwilligers, het beschikbaar stellen van het kerkgebouw als steunpunt, en het verzamelen van voedsel. Kerken zijn formeel en informeel nauw betrokken bij dit maatschappelijk initiatief. Naar schatting 25,2% van de diaconale organisaties is betrokken bij een noodfonds. Ook kledingwinkels en ruilwinkels zijn meer omarmd: van 11,2% naar 19,5%. Daarnaast valt de opkomst van maatjesprojecten op, waarin zichtbaar wordt dat diaconale organisaties naast inzet op noodhulp meer werk maken van het structureel begeleiden van mensen bij hun financiële problemen. Zo zijn schuldhulpmaatjesprojecten sterk gegroeid van 16,2% naar 24,7%. Inloophuizen krijgen toenemende financiële steun, met name omdat er oecumenisch steeds meer inloophuizen ontstaan zijn. Kerken vinden het belangrijk dat deze er zijn gezien hun jarenlange steun aan dit netwerk. Wel dringt de vraag zich op in hoeverre dit de effecten zijn van lokale bezuinigingen, met name in het weghalen van buurt- en gemeenschapshuizen.

De groei van ondersteuning van diverse praktische initiatieven, o.a. terug te zien in de sterk gestegen betrokkenheid bij kerstpakkettenacties en voedselbanken, laat zien dat de bereidheid om de handen uit de

De kerkelijke betrokkenheid bij projecten die directe aandacht en hulp bieden aan kwetsbare groepen is toegenomen. De kerk werkt daarin laagdrempelig en mensgericht.

mouwen te steken groot is. Kerken onderkennen dat armoede niet zomaar is op te lossen en zoeken naar mogelijkheden om de effecten van armoede voor het dagelijks leven van betrokkenen te verzachten.

3.1.7 Kwetsbare groepen

De gevolgen van de crisis van de afgelopen jaren zijn het meest zichtbaar geworden in het feit dat mensen zonder betaald werk de belangrijkste groep vormen die een beroep doet op diaconale organisaties. Deze groep wordt gevolgd door alleenstaande ouders met kinderen. Asielzoekers zijn gestegen naar de derde plek, gevolgd door mensen met psychische problemen en ouderen boven 65 jaar. In de overige genoemde groepen zijn mensen met een chronische ziekte of beperking, en mensen die te maken hebben met een restschuld vanwege hun hypotheek vaker genoemd dan in 2012, evenals zelfstandigen zonder personeel. Zorgelijk blijft dat de financiële positie van vooral alleenstaande ouders met kinderen en mensen met psychische problemen kennelijk nog steeds slecht is; zij horen tot de groepen die ook deze keer weer het meest een beroep moeten doen op diaconale financiële hulp.

Een resultaat van het armoedebeleid van de overheid om de positie van deze groepen te versterken is, net als in de twee vorige onderzoeken, niet terug te zien. Deze groepen blijven het meest aankloppen voor diaconale hulp. Hierbij is sprake van een onwenselijke situatie, waarbij het recht op voldoende inkomen geschonden wordt. Dit recht is een belangrijke bouwsteen in een rechtvaardige en humane samenleving. Kerken moeten hulp bieden omdat de overheid niet voldoende garanties biedt op het voorkomen van armoede. Gezien het structurele karakter van deze kerkelijke hulp moet het versterken van de financiële positie van deze kwetsbare doelgroepen hoge prioriteit krijgen van politici en bestuurders.

3.1.8 Redenen voor hulpvragen

Als belangrijkste reden om hulp te vragen wordt in deze en voorgaande onderzoeken de groeiende schuldenproblematiek genoemd. Verdere intensivering van beleid is noodzakelijk om te voorkomen dat mensen (opnieuw) met problematische schulden te maken krijgen. Daarnaast toont dit onderzoek opnieuw aan dat aan armoede moeilijk te ontsnappen is als mensen langdurig moeten leven van een laag inkomen. Te hoge vaste lasten voor wonen, energie, verzekeringen, gezondheid veroorzaken een te klein budget voor de andere leefkosten. Opvallend is de stijging van onvoorziene hoge uitgaven of incidentele financiële tegenslag als veroorzaker van de problemen. Dat laat zien dat financiële reserves van betrokkenen zijn opgedroogd. Tegelijkertijd is de angst of schaamte om hulp te vragen bij instanties minder geworden, hoewel de bureaucratie als veroorzaker van

de problematiek nog steeds hoog in de ranglijst staat. Steeds meer mensen blijken tijdelijk of helemaal buiten allerlei regelingen te vallen. Op veel aanvullende regelingen is bezuinigd of ze bestaan niet meer. Er kan door de overheid zelf meer gedaan worden aan het voorkomen van armoede, bijvoorbeeld door het minimaliseren van wachttijden bij de toekenning van uitkeringen, betere dienstverlening en gebruik van minder en eenvoudiger formulieren. De toenemende digitalisering in de sociale zekerheid vraagt om een stevige monitoring én daarnaast om mogelijkheden voor overheden om snel en doelgericht te kunnen handelen bij financiële noodsituaties. Kerken kunnen niet voortdurend de rekening blijven betalen of voorschieten. Zij vinden dat landelijke en plaatselijke overheden meer verantwoordelijkheid moeten nemen bij het voorkomen en bestrijden van armoede.

3.1.9 Samenwerking en krachtenbundeling

Diaconale organisaties bundelen lokaal steeds meer hun krachten. Dit is hard nodig gezien de toegenomen armoedeproblematiek en voortgaande decentralisatie die plaatsvindt op de terreinen van inkomen, zorg en welzijn. Daarnaast zet men in op samenwerking tussen lokale overheden, maatschappelijke organisaties en diaconale organisatie. Dat is een punt dat verbetering behoeft, aangezien dit als knelpunt is genoemd door een meerderheid van de diaconale organisaties. Het overhevelen van taken op het terrein van zorg, onderwijs en welzijn naar gemeentelijke overheden is een nieuw opgekomen aandachtspunt. Ook het strenge migratiebeleid met veel blinde vlekken zorgt voor veel diaconale inzet. Dit is een ontwikkeling waar een aantal diaconale organisaties zich zorgen over maken.

De overheid kan meer doen aan het voorkomen van armoede, door zeer kwetsbare groepen meer en gericht te ondersteunen en minder bureaucratisch te werken.

26 3.2 Aanbevelingen

3.2.1 Aanbevelingen voor de landelijke overheid

- Versterk de financiële positie van groepen die langdurig afhankelijk zijn van het sociaal minimum en geen perspectief hebben op werk, of voldoende lonend werk, en ontzie deze groepen bij bezuinigingen.
- Maak het mogelijk dat deze mensen, als ze dat kunnen, gedeeltelijk mogen bijverdienen, zodat hun inkomen tot een leefbaar niveau kan stijgen.
- Voorkom de stapeling van eigen bijdragen en kosten bij de ontwikkeling van wetgeving en maatregelen op diverse beleidsterreinen.
- Spreek de lokale burgerlijke overheid indien nodig erop aan dat zij een beleid voert dat daadwerkelijk kwalitatief goede maatschappelijke ondersteuning ook beschikbaar doet zijn voor mensen met een laag inkomen.
- Ontwikkel wetgeving en maatregelen om de schuldenproblematiek (preventief) aan te pakken. Voorkom de praktijk van oplopende incassokosten en factoring (opkopen van schulden) die mensen financieel in het nauw drijven. Zorg voor het stopzetten van de incassoactiviteiten bij een aanvraag om schuldhulpverlening (breed moratorium) en werk samen met alle betrokken partijen en organisaties om de schuldenproblematiek terug te dringen.
- Ontwikkel wetgeving en maatregelen om de financiële positie van zelfstandigen zonder personeel en mensen met flexibele banen te versterken.
- Zorg ervoor dat bij de ontwikkeling van wetgeving en maatregelen op het terrein van zorg mensen met een laag inkomen gebruik kunnen blijven maken van de gewenste professionele zorg en voorkom stapeling van eigen bijdragen.
- Maak de negatieve gevolgen van de kostendelersnorm in de diverse sociale zekerheidsregelingen ongedaan.

3.2.2 Aanbevelingen voor de lokale overheden

- Verbeter de gemeentelijke dienstverlening. Investeer in laagdrempelige en persoonlijke dienstverlening. Vermijd ingewikkelde formulieren en procedures. Monitor of de digitalisering van de dienstverlening drempelverhogend werkt.
- Verlaag de wachttijd bij het aanvragen van uitkeringen en maak het verstrekken van voorschotten soepeler.
- Organiseer een noodfonds of ondersteun een noodfonds van derden c.q. diaconale organisaties zodat bij acute financiële nood snel geholpen kan worden.

- Ontwikkel een lokaal armoedebeleid waarbij de financiële positie wordt versterkt van groepen die langdurig afhankelijk zijn van een sociaal minimum en geen perspectief hebben op werk of voldoende lonend werk.
- Zorg er indien nodig voor dat de burgerlijke overheid een beleid voert dat daadwerkelijk kwalitatief goede maatschappelijke ondersteuning ook beschikbaar doet zijn voor mensen met een laag inkomen.
- Maak als gemeenteraad standaard gebruik van het instrument 'armoede effect rapportage', zodat bij elke nieuwe maatregel op alle beleidsterreinen vooraf en achteraf getoetst wordt of deze (de kans op) armoede vergroot.
- Investeer in preventie om de schuldenproblematiek te verminderen en te voorkomen. Werk daarbij samen met vrijwilligersorganisaties. Een toenevend aantal diaconale organisaties is betrokken bij het interkerkelijk initiatief SchuldHulpMaatje, waarbij mensen in schulden begeleid worden.
- Investeer in bereidheid tot en samenwerking met diaconale organisaties, belangenorganisaties, burgerinitiatieven en inloophuizen en schep voorwaarden waardoor zij in staat zijn adequaat en met de gewenste kwaliteit hun werkzaamheden te verrichten. Dat is een investering die ook rendement geeft. Geef deze partijen meer invloed op de ontwikkeling van het gemeentelijke armoedebeleid.

3.2.3 Aanbevelingen voor kerken en hun diaconale organisaties

- Maak armoede bespreekbaar in de kerkelijke gemeente en publiceer regelmatig hoe men hulp kan krijgen bij financiële problemen. Ontwikkel een armoedeprotocol waarin beschreven staat hoe de privacy geborgd wordt, hoe een aanvraag wordt behandeld en hoe betrouwbaar met de informatie kan worden omgegaan. Een voorbeeldprotocol is te vinden o.a. bij de downloads op www.kerkinactie.nl/armoede.
- Zorg ervoor dat ook in het pastoraat materiële en sociale noden gesignaleerd worden. Rust hiertoe bezoekers toe en maak afspraken over afstemming met en doorverwijzing naar het diaconale werk.
- Zorg voor toerusting van het pastorale en diaconale netwerk, zodat men armoede tijdig kan signaleren en voldoende informatie heeft om door te verwijzen. De landelijke diaconale organisaties van de participerende kerkgenootschappen bieden hiervoor diverse trainingen.
- Werk samen met andere kerken en diaconale organisaties in een platform om van daaruit actief het gemeentelijke armoedebeleid te volgen en voorstellen te doen voor verbeteringen. Verzamel knelpunten en breng deze regelmatig in bij

gesprekken met bestuurders en lokale politici. Beschrijf geanonimiseerd welke groepen wel en niet geholpen konden worden en wat de redenen waren om een beroep te doen op diaconale hulp.

- Werk actief samen met andere kerken en diaconale organisaties, belangenorganisaties, maatschappelijk werk, sociale diensten en de schuldhulpverlening en organiseer vormen van vroegsignalering. Goede voorbeelden hiervan zijn de kanskaartenactie, de open spreekuren, SchuldHulpMaatje, de formulierenbrigades, etc.
- Zet samen met andere kerken en diaconale organisaties een noodfonds en/of een maatjesproject op om mensen in armoede en met schulden (preventief) te begeleiden. Verzamel hiervoor bijdragen en vrijwilligers vanuit de kerken en vraag ook de lokale overheid om hierin te investeren met een structurele bijdrage, bijvoorbeeld voor de kosten van coördinatie en opleiding om de kwaliteit van deze vrijwilligersinitiatieven te garanderen.
- Maak vakanties mogelijk voor mensen in armoede. Hiervoor zijn voor jongeren en ouderen veel mogelijkheden.
- Versterk de samenwerking met een inloophuis, en/of voedselbank, en kledingwinkels en ruilwinkels. Overleg wat er nodig is aan middelen, eventueel in natura. Informeer en betrek kerkleden bij deze initiatieven.
- Zet het thema 'baanloos zijn' op de diaconale en pastorale agenda en bespreek welke mogelijkheden er vanuit de kerken zijn om groepen die hiermee te maken hebben te ondersteunen.
- Bespreek met zorgorganisaties en belangenorganisaties hoe gesignaleerd kan worden of mensen met weinig financiële middelen en kleine netwerken niet tussen wal en schip vallen bij alle veranderingen en op de terreinen van zorg, wonen en sociale zekerheid.

4

ONDERZOEKS- RESULTATEN

Dit gedeelte van de onderzoeksrapportage is een uitgebreidere versie van hoofdstuk 2, waarin de samenvatting te vinden is.

In dit hoofdstuk 4 vindt u meer onderzoeksresultaten en meer statistische achtergronden, bijvoorbeeld waar het gaat om extrapolaties van de cijfers uit de responsgroep naar de hele populatie.

4.1 Inleiding

Het survey-onderzoek zocht antwoorden op een aantal vragen rond de ondersteuning door diaconale organisaties aan mensen die financieel in de knel zijn geraakt. Globaal gaat het om de volgende categorieën van vragen:

- Welke hulp wordt er geboden?
Hoeveel individuele hulpvragen zijn er en hoeveel geld gaat daar in om?
Hoeveel wordt er gegeven aan collectieve hulp, kerstpakketten en inloophuizen?
- Inzet van vrijwilligers
Hoeveel mensen zijn bij de hulpverlening actief en hoeveel uren besteden zij daar aan?
- Om wie gaat het en om welke problemen?
Welke groepen doen het meest een beroep op diaconale organisaties en wat zijn de meest voorkomende oorzaken van knelsituaties?
- Welke contacten hebben diaconale organisaties met instellingen en overheden?
Welke signalen geven de kerken door?

De onderzoeksresultaten omtrent bovenstaande aspecten en vragen staan in onderstaande paragrafen beschreven.

4.2 Deelnemende diaconale organisaties

In totaal zijn er 3.633 diaconale organisaties benaderd om mee te doen aan het onderzoek. Deze diaconale organisaties zijn onder te verdelen in vier categorieën:

- Rooms-Katholiek (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als RK.
- Protestantse Kerk in Nederland (diaconieën)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als PKN.
- MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als MN.
- Andere kerkgenootschappen (Remonstrantse Broederschap, Christelijke Gereformeerde Kerken, Oud-Katholieke Kerk, Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, Nederlands Gereformeerde Kerk, Evangelische Broedergemeenten en Doopsgezinden)
In tabellen en figuren vaak kortheidshalve weergegeven als Andere.

Tabel 15 geeft aan hoeveel diaconale organisaties er benaderd zijn en hoeveel er gereageerd hebben. Het overall responspercentage van 24,1% is goed te noemen.

Tabel 15: Respons per categorie van deelnemende organisaties

	Populatie 2016	Respons 2016	Respons % 2016	Respons % 2013
RK Rooms-Katholiek (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen)	799	174	21,8%	21,5%
PKN Protestantse Kerk in Nederland (diaconieën)	1.597	509	31,9%	32,8%
MN MissieNederland (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Unie van Baptistengemeenten, ABC-gemeenten, Kerk van de Nazarener, Rafaël Nederland, Leger des Heils)	494	40	8,1%	10,5%
Andere Andere kerkgenootschappen (Remonstrantse Broederschap, Christelijke Gereformeerde Kerken, Oud-Katholieke Kerk, Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, Nederlands Gereformeerde Kerk, Evangelische Broedergemeenten en Doopsgezinden)	743	153	20,6%	23,1%
Totaal	3.633	876	24,1%	26,2%

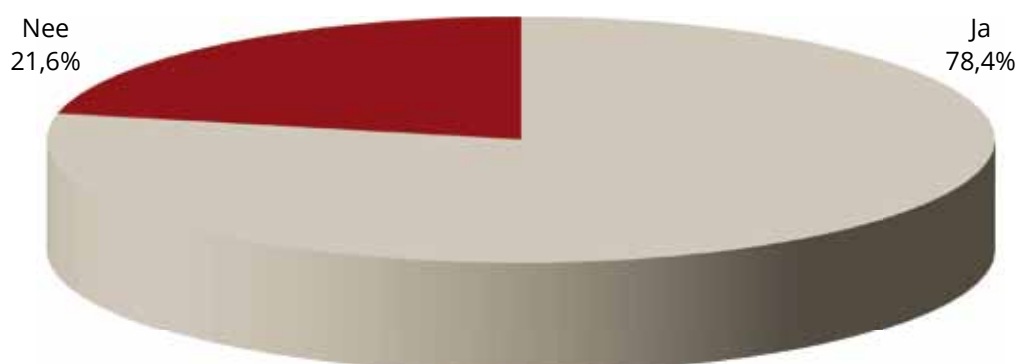
4.3 Betrokkenheid van diaconale organisaties

In deze paragraaf wordt beschreven hoeveel diaconale organisaties betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen die niet goed kunnen rondkomen. Hierbij wordt tevens ingegaan op de wijze van betrokkenheid.

78,4% van de diaconale organisaties is betrokken bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die niet goed kunnen rondkomen. Gemiddeld komt dit neer op 2.848 diaconale organisaties in Nederland.

In de onderzoeken die in 2005, 2006, 2008, 2010 en 2013 zijn uitgevoerd is de betrokkenheid ook onderzocht voor wat betreft de diaconieën van de Protestantse kerk in Nederland. In 2004 was zo'n 74% van deze diaconieën

Figuur 1 - Betrokken bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die financieel in de knel zijn geraakt

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens met financiële problemen (n = 687)

betrokken en in het jaar 2005 was dit 78%. In 2007 lag dit percentage rond de 75% en in 2009 was dit 76%. In 2012 was dit percentage gedaald tot 69%. In 2015 is de betrokkenheid gestegen tot 75%. Deze stijging is echter (net) niet statistisch significant (bij 95%-betrouwbaarheid).

Bij de kwantificeringen in deze rapportage wordt rekening gehouden met de 95%-betrouwbaarheidsmarge. In bovenstaande situatie kan er met 95% betrouwbaarheid worden gesteld dat het werkelijke aantal diaconieën dat betrokken is binnen deze marge ligt. Zie ook de onderzoeksverantwoording in deel 5.

Verder blijkt uit de resultaten dat de betrokkenheid van de diaconale organisaties samenhangt met de omvang van de burgerlijke gemeente. De betrokkenheid loopt namelijk op naarmate de burgerlijke gemeente groter is. Zo is de betrokkenheid binnen de kleinste gemeenten 55,7%, terwijl dit binnen de grootste gemeenten 84,2% is. De samenhang tussen de omvang en de betrokkenheid binnen een gemeente is de belangrijkste reden dat de resultaten gewogen zijn naar omvang van de burgerlijke gemeente.

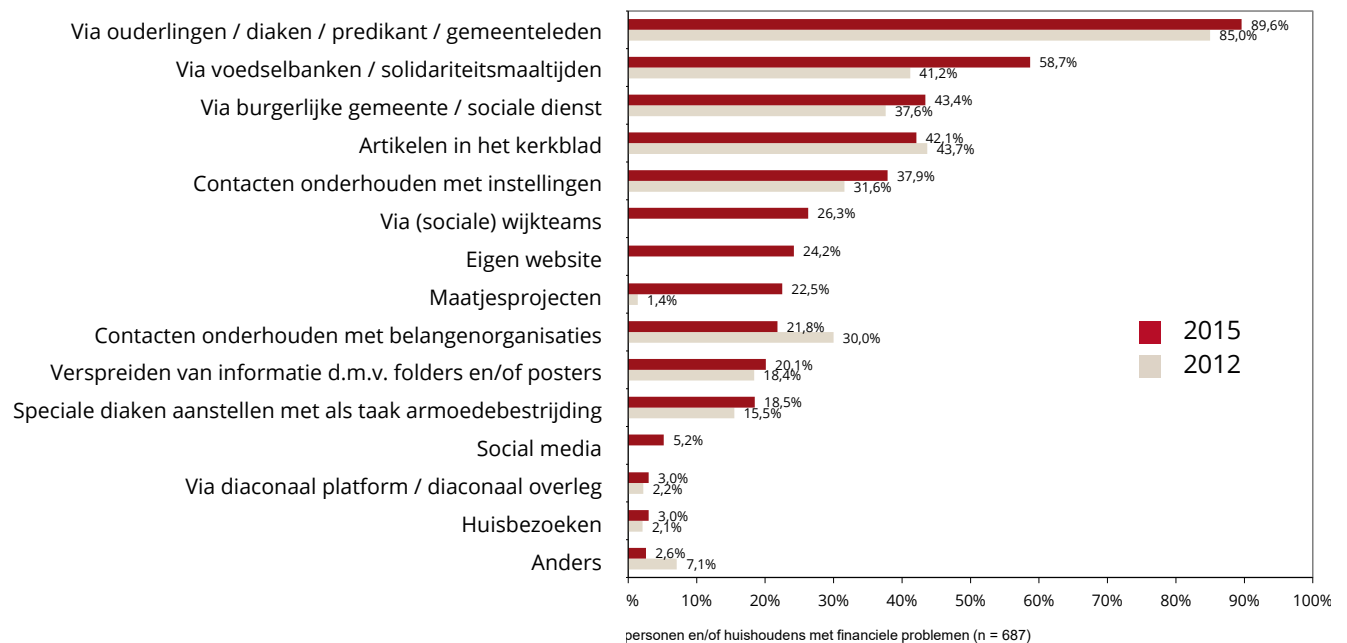
Van de diaconale organisaties die betrokken zijn bij de armoedeproblematiek is 95,6% actief op zoek naar armoede binnen hun gemeente. In absolute getallen zijn dit tussen de 2.701 en 2.745 diaconale organisaties.

Ook in 2015 zijn signalen van ouderlingen, diaken, pasto(o)r of gemeentelid nog steeds de meest voorkomende manieren om armoede op te sporen. Daarnaast zien we ook een sterke stijging van het opsporen van armoede via de voedselbanken.

Er zijn grote verschillen tussen 2012 en 2015. Zo zijn er een aantal opsporingsmethodes bijgekomen, zoals sociale wijkteams, social media en websites. Opsporing van armoede via maatjesprojecten en voedselbanken is enorm gestegen. In figuur 2 staat een overzicht.

Indien diaconale organisaties niet betrokken zijn bij de armoedeproblematiek, geeft men als belangrijkste reden (57,2%) dat er geen signalen/aanvragen zijn ontvangen vanuit de kerkelijke gemeente. Daarnaast geeft men in

Figuur 2 - Wat doet u als diaconie om armoede op te sporen?

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens met financiële problemen (n = 687)

40% van de gevallen ook aan dat men geen signalen van uit de samenleving heeft ontvangen. Ongeveer 14% binnen deze groep geeft aan dat zij in hun burgerlijke gemeente geen mensen kennen die financieel in de knel zitten. In tabel 16 staat een totaaloverzicht.

Tabel 16: Redenen niet-betrokkenheid bij ondersteuning van mensen met financiële problemen

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
We hebben geen signalen/aanvragen vanuit de kerkelijke gemeente ontvangen	32,9%	58,1%	58,6%	74,5%	57,2%
We hebben geen signalen/aanvragen vanuit de samenleving ontvangen	43,6%	44,7%	0,0%	25,9%	40,0%
We ondersteunen via een andere organisatie	21,6%	19,0%	0,0%	14,5%	18,0%
In onze burgerlijke gemeente kennen we geen mensen die financieel in de knel zitten	0,0%	16,5%	25,8%	15,3%	14,2%
We beschikken over te weinig middelen	16,8%	6,2%	11,0%	3,5%	7,5%
We hebben andere prioriteiten	10,0%	1,3%	4,6%	0,0%	2,5%

Basis: Respondenten die niet betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n=189)

4.4 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan individuele ondersteuning

Gemiddeld 5,9 diakenen, bestuurders of vrijwilligers per diaconale organisatie zijn betrokken geweest bij de individuele ondersteuning van personen en/of huishoudens met financiële problemen. Dat betekent dat er in 2015 gemiddeld zo'n 16.800 mensen vanuit de kerk bezig zijn geweest met de individuele ondersteuning van mensen met financiële problemen. Hoewel er minder diaconale organisaties zijn dan in 2012 is het aantal betrokken vrijwilligers stabiel gebleven (16.037 vrijwilligers in 2012). Op basis van dit aantal en rekening houdend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot de volgende omvang:

De ondergrens:

$$2.754 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (5,92 - (1,96 \times 0,302)) = 14.674 \text{ betrokkenen}$$

De bovengrens:

$$2.942 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (5,92 + (1,96 \times 0,302)) = 19.158 \text{ betrokkenen}$$

Aan de diaconale organisaties is ook gevraagd naar het totaal aantal uren besteed aan individuele ondersteuning in 2015. Gemiddeld zijn er per diaconale organisatie 193 uren besteed aan individuele ondersteuning. Dat zijn in totaal 549.700 uren. Rekening houdend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot het volgende totaal aantal uren:

De ondergrens:

$$2.754 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (193,4 - (1,96 \times 46,192)) = 283.287 \text{ uren}$$

De bovengrens:

$$2.942 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (193,4 + (1,96 \times 46,192)) = 835.341 \text{ uren}$$

4.5 Individuele, financiële hulp

De ondersteuning van personen en/of huishoudens die financiële problemen hebben wordt op verschillende manieren vormgegeven. Bij individuele ondersteuning van mensen die in de knel zitten vormen financiële giften (88,9%) de meest voorkomende manier van hulp. Andere veel voorkomende wijzen van hulp zijn materiële hulp in natura (71,7%) en financiële hulp verleend door middel van leningen (51,0%). Zie tabel 17.

Tabel 17: Op welke financiële wijze is uw diaconale organisatie betrokken bij de individuele ondersteuning van personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
Financiële hulp (giften)	93,3%	88,5%	80,5%	87,5%	88,9%
Financiële hulp (leningen)	38,5%	55,1%	38,9%	56,7%	51,0%
Materiële hulp in natura	71,0%	73,9%	92,7%	60,3%	71,7%

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n=686)

Als we kijken naar de redenen waarom deze financiële hulp werd geboden dan zien we dat het vooral gericht is op het voorkomen dat personen en/of huishoudens worden afgesloten van nutsvoorziening, zoals gas, water en licht (43,9%). Ook het voorkomen van uithuiszetting komt veel voor (42,8%). Daarnaast is er ook hulp nodig bij het voorzien in de eerste levensbehoeften (broodnodig, levensmiddelen, kleding en vervangen witgoed). Dit wordt door 36,4% van de betrokken diaconale organisaties gegeven. In tabel 18 zien we een overzicht van de gebieden waar de individuele financiële hulp van diaconale organisaties zich op richt.

Tabel 18: Op welke gebieden richt de financiële ondersteuning zich van personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt?

	RK	PKN	MN	An-dere	To-taal
Financiële hulp ter voorkoming afsluiting nutsvoorzieningen (water, gas, elektra)	50,2%	42,7%	22,0%	46,7%	43,9%
Financiële hulp ter voorkoming van uithuiszetting	47,8%	41,2%	29,9%	45,4%	42,8%
Financiële hulp bij levensonderhoud (broodnodig / levensmiddelen/boodschappen / kleding / vervanging witgoed/huisraad)	46,9%	32,5%	49,9%	32,2%	36,4%
Financieel mogelijk maken van een vakantie	30,6%	34,5%	10,8%	16,4%	29,2%
Anders	14,8%	24,3%	25,9%	18,8%	21,4%
Financieel mogelijk maken van naschoolse activiteiten (sport en culturele activiteiten van kinderen en jongeren)	31,8%	15,1%	6,9%	9,2%	17,2%
Financiële hulp voor betalen van zorgverzekering/ziektekosten	8,4%	8,9%	9,3%	9,4%	8,9%

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n=675)

Voor de Protestantse Kerk in Nederland en de Rooms-Katholieke Kerk kunnen we een vergelijking maken in de tijd. We kunnen constateren dat de hulp door middel van giften in de afgelopen jaren alleen maar is toegenomen. Daarnaast zien we met name in de laatste jaren een stijging van materiële hulp in natura. Hulp door middel van leningen neemt over het algemeen af. Zie tabellen 19 en 20.

Tabel 19: Ontwikkeling van de wijze van betrokkenheid bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland)

	2004 (PKN)	2005 (PKN)	2007 (PKN)	2009 (PKN)	2012 (PKN)	2015 (PKN)
Financiële hulp (giften)	84,5%	80,0%	80,4%	84,3%	86,0%	88,5%
Financiële hulp (leningen)	54,0%	51,7%	53,9%	58,8%	64,5%	55,1%
Materiële hulp in natura	50,9%	54,5%	53,6%	58,3%	62,5%	73,9%

Basis: Diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland die betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n=379)

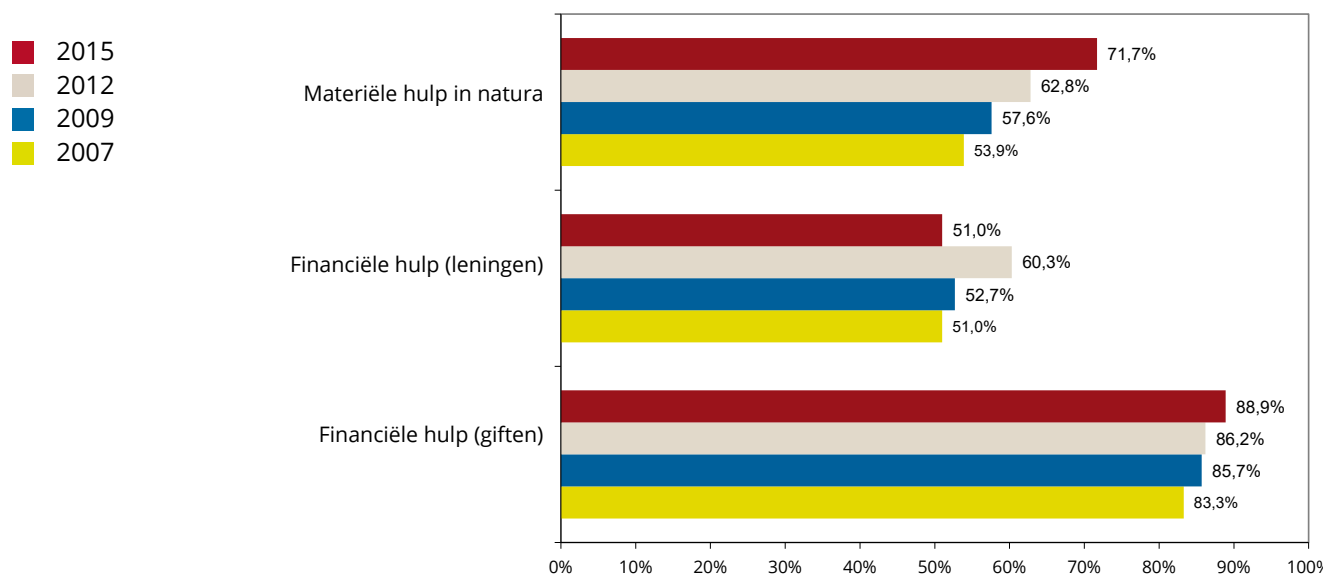
Tabel 20: Ontwikkeling van de wijze van betrokkenheid bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (Rooms-Katholieke Kerk)

	2007 (RK)	2009 (RK)	2012 (RK)	2015 (RK)
Financiële hulp (giften)	88,2%	89,9%	91,0%	93,3%
Financiële hulp (leningen)	47,8%	35,0%	43,2%	38,5%
Materiële hulp in natura	56,2%	51,0%	65,4%	71,0%

Basis: PCI'en, parochies en Vincentiusverenigingen die betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n=145)

In figuur 3 zien we de ontwikkeling van de belangrijkste wijzen van betrokkenheid voor alle diaconale organisaties (totaal) vanaf 2007. We vergelijken vanaf 2007 omdat de steekproeven van deze onderzoeken vrijwel hetzelfde zijn samengesteld, en dus vergelijkbaar.

Figuur 3 - Wijze van betrokkenheid bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (top 3)

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens met financiële problemen (n = 687)

4.5.1 Aantal aanvragen

Alle diaconale organisaties die betrokken zijn bij de armoedeproblematiek verlenen op enige wijze individuele, financiële hulp (giften, lenen of in natura).

Gemiddeld kregen diaconale organisaties in 2015 zo'n 17,4 aanvragen voor individuele, financiële hulp binnen. Op basis van dit aantal en rekening houdend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot de volgende omvang:

De ondergrens:

2.754 betrokken diaconale organisaties x (17,4 - (1,96 x 3,431)) = 29.318 aanvragen

De bovengrens:

2.942 betrokken diaconale organisaties x (17,4 + (1,96 x 3,431)) = 70.898 aanvragen

Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015, met 95% zekerheid, tussen de 29.318 en 70.898 aanvragen voor financiële hulp hebben ontvangen. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een schatting van circa 49.500 aanvragen.

Hoe groter de omvang van de burgerlijke gemeente, hoe hoger het aantal aanvragen. Dit blijkt uit tabel 21.

Tabel 21: Gemiddeld aantal aanvragen naar omvang burgerlijke gemeente

	Gemiddeld aantal aanvragen	N	Standaardfout van het gemiddelde	Standaard afwijking
< 10.000 inwoners	5,32	92	0,791	7,585
10.000-20.000 inwoners	7,40	107	1,805	18,668
20.000-50.000 inwoners	10,86	191	1,443	19,945
50.000-100.000 inwoners	19,02	81	3,687	33,187
100.000-200.000 inwoners	29,50	70	8,248	69,006
> 200.000 inwoners	73,95	43	42,701	280,008
Totaal	17,37	584	3,431	82,911

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning (n=584)

In paragraaf 4.4 werd duidelijk dat er in 2015 per diaconale organisatie gemiddeld zo'n 193 uur besteed wordt aan individuele ondersteuning. Dat zijn in totaal 549.700 uur. Wanneer we dit relateren aan het totaal aantal aanvragen, dan kunnen we concluderen dat de diakenen, bestuurders en vrijwilligers gemiddeld ruim 11 uur aan iedere aanvraag besteden.

Voor de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland kunnen we weer een vergelijking in de tijd maken. Zagen we dat er in 2004 gemiddeld 8.781 aanvragen binnen kwamen, in 2005 waren dit 11.357 aanvragen, in 2007 ongeveer 7.263 en in 2009 zo'n 15.852 aanvragen. In 2012 ging het om 14.219 aanvragen en in 2015 is dit verder gestegen naar 20.700 aanvragen. Dit is een aanzienlijke stijging.

Ook voor de Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) kunnen we een vergelijking maken in de tijd. In 2007 kwamen er gemiddeld 9.809 aanvragen en in 2009 waren dat er 11.911. In 2012 is dit aantal verder gestegen naar 18.302 aanvragen. In 2015 zien we dat het aantal zich gestabiliseerd heeft op 18.800 aanvragen. Dus na een toename van ruim 50% in 2012 is het aantal aanvragen op dit hoge niveau gebleven.

Tabel 22 geeft een totaaloverzicht van alle diaconale organisaties.

Tabel 22: Aantal aanvragen voor individuele, financiële hulpverlening 2015

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld aantal aanvragen 2015	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		
			Minimaal	Maximaal	Gemiddeld
RK	671	28,0	11.810	26.498	18.799
PKN	1.204	17,2	6.746	35.987	20.723
MN	426	17,9	1.092	16.030	7.635
Andere	593	5,1	2.038	4.193	3.048
Totaal	2.848	17,4	29.318	70.898	49.474

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt (n=584)

4.5.2 Aantal gehonoreerde aanvragen

Gemiddeld werden in 2015 van de 17,4 aanvragen zo'n 15,5 aanvragen voor individuele, financiële hulp door diaconale organisaties gehonoreerd. Op basis van deze cijfers en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot de volgende schatting:

De ondergrens:

2.754 betrokken diaconale organisaties x (15,5 - (1,96 x 3,147)) = 25.728 aanvragen gehonoreerd

De bovengrens:

2.942 betrokken diaconale organisaties x (15,5 + (1,96 x 3,147)) = 63.787 aanvragen gehonoreerd

Dit betekent dat diaconale organisaties in 2015, met 95% zekerheid, tussen de 25.700 en 63.800 aanvragen voor financiële hulp gehonoreerd hebben. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een schatting van circa 44.200 gehonoreerde aanvragen.

In tabel 23 staan de gemiddelde aantallen gehonoreerde aanvragen uitgesplitst naar omvang van de burgerlijke gemeenten. Ook hier zien we weer een duidelijke samenhang: hoe groter de gemeente, hoe meer toegekende aanvragen.

Tabel 23: Gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen naar omvang burgerlijke gemeente

	Gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen	N	Standaardfout van het gemiddelde	Standaard afwijking
< 10.000 inwoners	5,07	92	,759	7,282
10.000-20.000 inwoners	6,87	107	1,795	18,566
20.000-50.000 inwoners	8,42	188	,888	12,171
50.000-100.000 inwoners	17,21	81	3,432	30,889
100.000-200.000 inwoners	28,32	68	7,788	64,218
> 200.000 inwoners	65,75	44	38,153	253,078
Totaal	15,51	580	3,147	75,789

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en aanvragen gehonoreerd hebben (n=580)

Wanneer we de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland weer vergelijken in de tijd, zien we dat in 2004 gemiddeld zo'n 7.774 aanvragen zijn gehonoreerd. In 2005 waren dit 9.972 aanvragen en in 2007 ongeveer 6.914. In 2009 was dit aanzienlijk gestegen naar 14.099 gehonoreerde aanvragen. In 2012 is het aantal aanvragen weer op een hoog niveau, namelijk 12.151. In het onderhavig onderzoek is het aantal gehonoreerde aanvragen doorgestegen naar ongeveer 18.857.

Ook bij de Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) is het gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen gestegen. In 2007 waren dit er 8.201 en in 2009 10.681. In 2012 was het aantal gehonoreerde aanvragen 14.957. Ook hier is in 2015 een stijging zichtbaar: naar ongeveer 16.255 gehonoreerde aanvragen.

In tabel 24 staat een totaaloverzicht van alle diaconale organisaties.

Tabel 24: Aantal gehonoreerde aanvragen voor individuele, financiële hulpverlening (alle diaconale organisaties)

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld aantal gehonoreerde aanvragen 2015	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		
			Minimaal	Maximaal	Gemiddeld
RK	671	24,2	10.036	23.110	16.255
PKN	1.204	15,6	6.022	32.874	18.857
MN	426	16,4	632	15.212	7.009
Andere	593	4,6	1.912	3.675	2.739
Totaal	2.848	15,5	25.728	63.787	44.177

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en aanvragen gehonoreerd hebben (n=580)

4.5.3 Gehonoreerde bedragen

Iedere afzonderlijke diaconale organisatie besteedt gemiddeld zo'n € 4.765 per jaar aan individuele, financiële hulpverlening. Doorgerekend naar een totaalbedrag voor alle individuele, financiële hulpverlening in 2015 en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval constateren we de volgende cijfers:

De ondergrens:

$$2.754 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (4.765 - (1,96 \times 449,759)) = \text{€ } 10.694.716$$

De bovengrens:

$$2.942 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (4.765 + (1,96 \times 449,759)) = \text{€ } 16.613.884$$

Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2012, met 95% zekerheid, tussen de € 10.694.716 en € 16.613.884 aan financiële hulp hebben besteed. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een totaalbedrag van € 13.571.276 in 2015.

Een overzicht uitgesplitst naar diaconale organisaties is te lezen in tabel 25.

In tabel 26 staan de gemiddelde gehonoreerde bedragen naar omvang van de burgerlijke gemeenten. In het algemeen geldt dat de bedragen hoger zijn naarmate de gemeente groter is.

Tabel 25: Gehonoreerd totaalbedrag voor individuele, financiële hulpverlening (alle diaconale organisaties)

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld gehonoreerd jaarbedrag per diaconale organisatie 2015	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		
			Minimaal Totaal	Maximaal Totaal	Totaal
RK	671	€ 5.305	€ 2.472.410	€ 4.755.290	€ 3.560.705
PKN	1.204	€ 4.818	€ 3.868.423	€ 7.899.596	€ 5.801.886
MN	426	€ 2.748	€ 584.422	€ 1.897.139	€ 1.170.009
Andere	593	€ 4.397	€ 1.916.637	€ 3.383.074	€ 2.607.209
Totaal	2.848	€ 4.765	€ 10.694.716	€ 16.613.884	€ 13.571.276

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en gehonoreerde bedragen hebben genoemd (n=537)

Tabel 26: Gemiddelde gehonoreerde bedragen naar omvang burgerlijke gemeente

	Gemiddelde gehonoreerde bedragen	N	Standaardfout van het gemiddelde	Standaard afwijking
< 10.000 inwoners	€ 2.200,90	79	371,297	3300,156
10.000-20.000 inwoners	€ 2.985,45	105	345,161	3536,852
20.000-50.000 inwoners	€ 3.944,34	173	415,641	5466,905
50.000-100.000 inwoners	€ 5.517,14	77	780,204	6846,264
100.000-200.000 inwoners	€ 8.631,97	64	1478,890	11831,120
> 200.000 inwoners	€ 10.555,97	39	4878,766	30467,881
Totaal	€ 4.764,74	537	449,759	10422,393

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij individuele, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en gehonoreerde bedragen hebben genoemd (n=537)

Wanneer we een vergelijking maken in de tijd, dan kunnen we alleen de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland en de Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) vergelijken. Zie tabel 27.

De Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) gaf in 2007 ongeveer € 4.326.324 aan financiële hulpverlening. In 2009 is dit € 3.282.044 en in 2012 € 3.934.241. In totaal gaven de PCI's, parochies en Vincentiusverenigingen in 2015 zo'n € 3.559.655 aan financiële hulpverlening. Een lichte daling ten opzichte van 2012.

De diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland gaven in 2004 in totaal zo'n € 4.560.750 aan financiële hulpverlening. In 2005 was dit € 7.168.760 en in 2007 ongeveer € 6.105.570. In 2009 is dit bedrag € 6.193.822 en in 2012 zo'n € 5.277.613. Het totaalbedrag in 2015 is t.o.v. 2012 licht gestegen naar € 5.800.872.

Tabel 27: Totaalbedrag individuele, financiële hulpverlening RK en PKN 2007, 2009, 2012, 2015

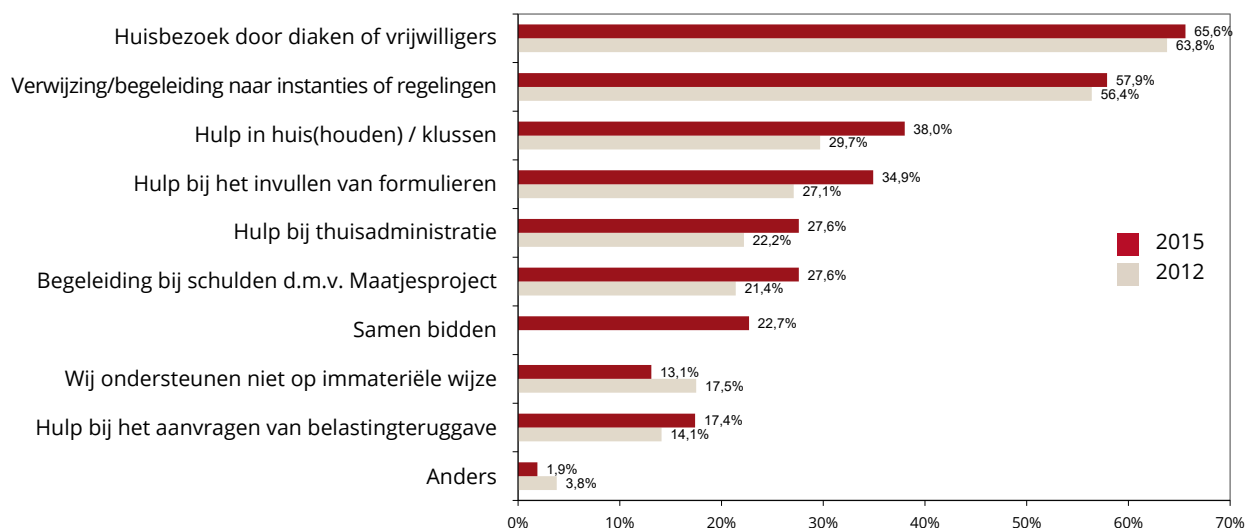
	2007	2009	2012	2015
RK	€ 4.326.324	€ 3.282.044	€ 3.934.241	€ 3.559.655
PKN	€ 6.105.570	€ 6.193.822	€ 5.277.613	€ 5.800.872

4.6 Immateriële hulp

86,9% van de diaconale organisaties geeft aan in 2015 ook immateriële vormen van hulp te hebben geboden aan personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt.

De meest genoemde vorm van immateriële hulp is, net als in 2012, huisbezoeken van diakenen of vrijwilligers (65,6%). Een andere veel voorkomende vorm van ondersteuning is het doorverwijzen en begeleiden naar instanties of regelingen (57,9%). Nieuw is dat 22,7% aangeeft samen te bidden. In figuur 4 staat een overzicht van de alle manieren waarop immateriële hulp wordt verleend.

Figuur 4 - Op welke immateriële wijze is uw diaconie betrokken bij de individuele ondersteuning van personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt?

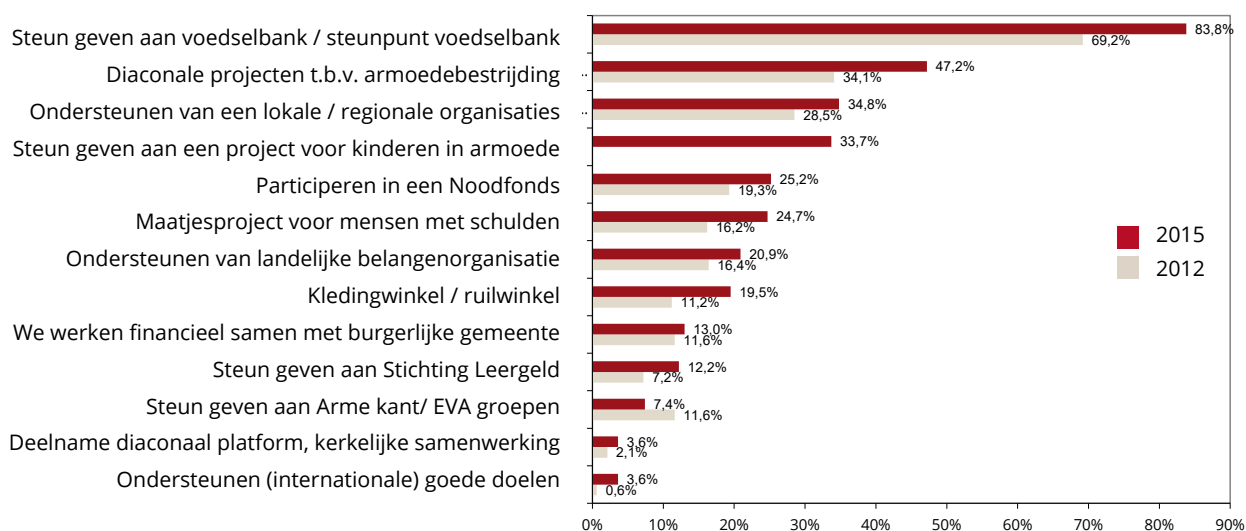
Basis: Respondenten die betrokken zijn bij de ondersteuning van mensen met financiële problemen (n = 688 in 2013 en n = 686 in 2015)

4.7 Collectieve hulp

Er is niet alleen gevraagd naar individuele hulp, maar ook naar 'collectieve hulp': bijdragen door de respondenten aan projecten waar op enigerlei wijze personen en/of huishoudens met financiële problemen worden gesteund.

In 2015 geeft 94,7% van alle diaconale organisaties aan zulke collectieve hulp te geven. Vaak wordt collectieve steun gegeven aan een voedselbank of is de kerk een steunpunt van de voedselbank (83,8%). Deze vorm van steun is flink gestegen t.o.v. 2012 (toen zo'n 69,2% van alle diaconale organisaties). Met name bij de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland is dit een populaire wijze van steun, net als in 2009 en 2012. Ook is het ondersteunen van diaconale projecten t.b.v. armoedebestrijding in Nederland een veelvoorkomende manier van hulp verstrekken (47,2%). Welke soort diaconale projecten men hier bedoelt, wordt beschreven in de volgende paragraaf. Andere veel voorkomende vormen van collectieve hulp zijn het ondersteunen van lokale en regionale belangenorganisaties (34,8%) en - nieuw in 2015 - het steunen van projecten voor kinderen in armoede (33,7%). In figuur 5 volgt een overzicht met de genoemde collectieve hulp.

Figuur 5 - Op welke wijze is uw diaconie betrokken bij de collectieve ondersteuning van personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt?

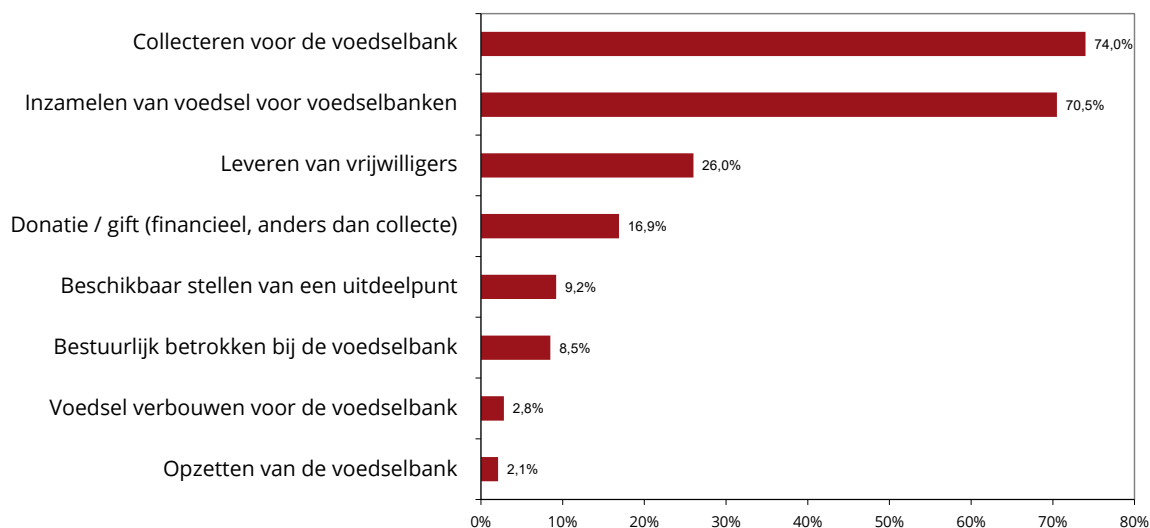

Basis: Alle respondenten (n = 969 in 2013 en n=876 in 2016)

4.7.1 Wijze van steunen voedselbanken

Voedselbanken worden steeds belangrijker als partners voor diaconale organisaties in de strijd tegen armoede. Diaconieën ondersteunen deze voedselbanken voornamelijk door te collecteren (74,0%) en door het inzamelen van voedsel (70,5%). Zie voor het overzicht van alle manieren van steunen van voedselbanken figuur 6.

Figuur 6 - Op welke wijze ondersteunt u de voedselbank / steunpunt voedselbank?

Basis: Respondenten die aangeven betrokken te zijn bij ondersteuning van voedselbank (n = 728)

3.7.2 Gehonoreerde bedragen voor collectieve hulp

Iedere afzonderlijke diaconale organisatie besteedt gemiddeld € 4.426 per jaar aan collectieve hulpverlening. Doorgerekend naar een totaalbedrag voor alle collectieve hulpverlening in 2015 en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval constateren we de volgende cijfers:

De ondergrens:

3.387 betrokken diaconale organisaties x (4.426 - (1,96 x 343,311)) = € 12.711.037

De bovengrens:

3.494 betrokken diaconale organisaties x (4.426 + (1,96 x 343,311)) = € 17.818.546

Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015, met 95% zekerheid, tussen de € 12.711.037 en € 17.818.546 aan collectieve hulp hebben gegeven. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een totaalbedrag van € 15.228.503 in 2015.

In tabel 28 staan de gemiddelde gehonoreerde bedragen uitgesplitst naar omvang van de burgerlijke gemeente. Ook hier blijkt dat in grotere gemeenten hogere bedragen worden uitgegeven aan deze vorm van ondersteuning.

Tabel 28: Gemiddelde gehonoreerde bedragen naar omvang burgerlijke gemeente

	Gemiddelde gehonoreerde bedragen	N	Standaardfout van het gemiddelde	Standaard afwijking
< 10.000 inwoners	€ 2,200,90	79	371,297	3.300,156
10.000-20.000 inwoners	€ 2,985,45	105	345,161	3.536,852
20.000-50.000 inwoners	€ 3,944,34	173	415,641	5.466,905
50.000-100.000 inwoners	€ 5,517,14	77	780,204	6.846,264
100.000-200.000 inwoners	€ 8,631,97	64	1.478,890	11.831,120
> 200.000 inwoners	€ 10,555,97	39	4.878,766	30.467,881
Totaal	€ 4.764,74	537	449,759	10.422,393

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij collectieve, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en gehonoreerde bedragen hebben genoemd (n=537).

Tabel 29 laat zien hoe hoog de bedragen voor collectieve hulp zijn, uitgesplitst naar de verschillende diaconale organisaties. Bij de Protestantse Kerk in Nederland liggen de bedragen het hoogst.

Tabel 29: Gehonoreerd totaalbedrag voor collectieve hulpverlening (alle diaconale organisaties)

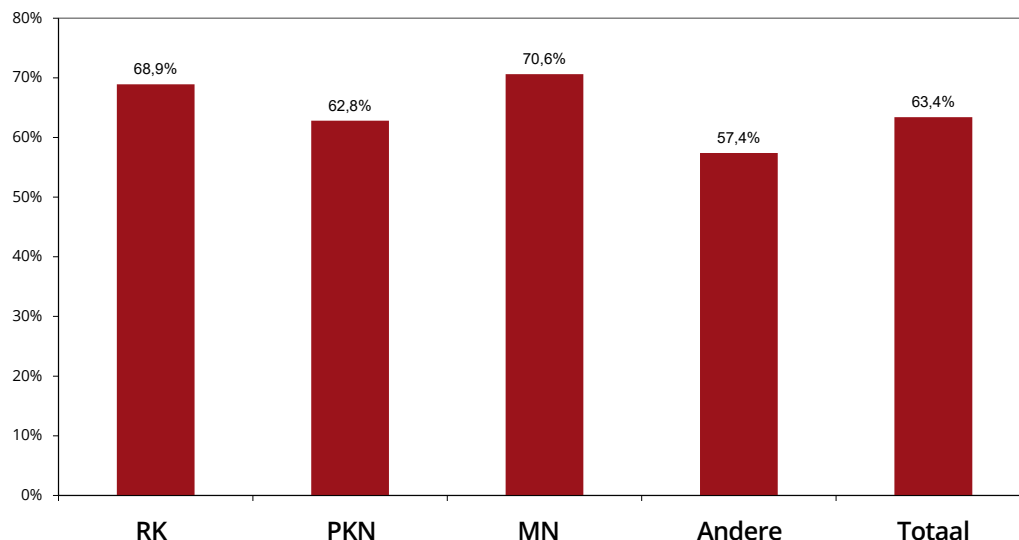
	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld gehonoreerd bedrag 2015	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		Gemiddeld
			Minimaal	Maximaal	
RK	698	€ 4.009	€ 1.959.791	€ 3.721.713	€ 2.799.777
PKN	1.563	€ 5.071	€ 6.212.778	€ 9.684.847	€ 7.927.852
MN	379	€ 2.388	€ 0	€ 2.220.787	€ 906.144
Andere	724	€ 3.162	€ 1.684.537	€ 2.924.868	€ 2.290.646
Totaal	3.440	€ 4.426	€ 12.711.037	€ 17.818.546	€ 15.228.503

Basis: Respondenten die betrokken zijn bij collectieve, financiële ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt en gehonoreerde bedragen hebben genoemd (n=567)

4.8 Kerstpakketten

Bijna tweederde (63,4%) van de deelnemende diaconale organisaties deelden in 2015 kerstpakketten uit aan mensen met financiële problemen. Binnen de kerken aangesloten bij MissieNederland zijn de meeste diaconale organisaties (70,6%) betrokken bij kerstpakkettenacties. Binnen de overige kerken is dit percentage het laagst (57,4%). Zie figuur 7.

Figuur 7 - Heeft uw diaconie in 2015 kerstpakketten uitgedeeld aan personen en/of huishoudens die in de knel zijn geraakt?

Basis: Alle respondenten (n = 876)

4.8.1 Aantallen kerstpakketten

63,4% van de deelnemende diaconale organisaties is betrokken bij een kerstpakkettenactie. Bij kwantificering van dit percentage constateren we dat het hierbij gaat om een aantal tussen de 2.187 en 2.419 diaconale organisaties.

Gemiddeld gaven diaconale organisaties 80,6 kerstpakketten weg in 2015. Op basis van dit aantal en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot de volgende totaalaantallen:

De ondergrens:

$2.187 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (80,6 - (1,96 \times 6,100)) = 150.106 \text{ kerstpakketten}$

De bovengrens:

$2.419 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (80,6 + (1,96 \times 6,100)) = 223.871 \text{ kerstpakketten}$

Dit betekent dat in 2015, met 95% zekerheid, tussen de 150.106 en 223.871 kerstpakketten werden weggegeven. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een schatting van circa 185.600 kerstpakketten.

Wanneer we onderscheid maken tussen de verschillende diaconale organisaties, dan zien we de cijfers van tabel 30.

Tabel 30: Aantallen kerstpakketten in 2015

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld aantal kerstpakketten 2015	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		Gemiddeld
			Minimaal	Maximaal	
RK	551	94,5	36.022	70.479	52.045
PKN	1.003	82,6	62.491	105.367	82.861
MN	349	141,9	11.578	101.244	49.486
Andere	426	33,9	8.391	21.814	14.462
Totaal	2.303	80,6	150.106	223.871	185.602

Basis: Respondenten die kerstpakketten uitdelen en het aantal hebben ingevuld (n=487)

4.8.2 Bedragen besteed aan kerstpakketten

De afzonderlijke diaconale organisaties besteedden in 2015 gemiddeld zo'n € 2.029 aan kerstpakketten. Doorge-rekend naar een totaalbedrag voor alle kerstpakketten in 2015 en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval constateren we de volgende cijfers:

De ondergrens:

$$2.187 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (2.028,9 - (1,96 \times 184,794)) = \text{€ } 3.645.599$$

De bovengrens:

$$2.419 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (2.028,9 + (1,96 \times 184,794)) = \text{€ } 5.784.636$$

Dit betekent dat de diaconale organisaties in 2015, met 95% zekerheid, tussen de € 3.645.599 en € 5.784.636 aan kerstpakketten hebben besteed. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een totaalbedrag van € 4.673.100 in 2015. zie tabel 31.

Tabel 31: Bedragen voor kerstpakketten (alle diaconale organisaties)

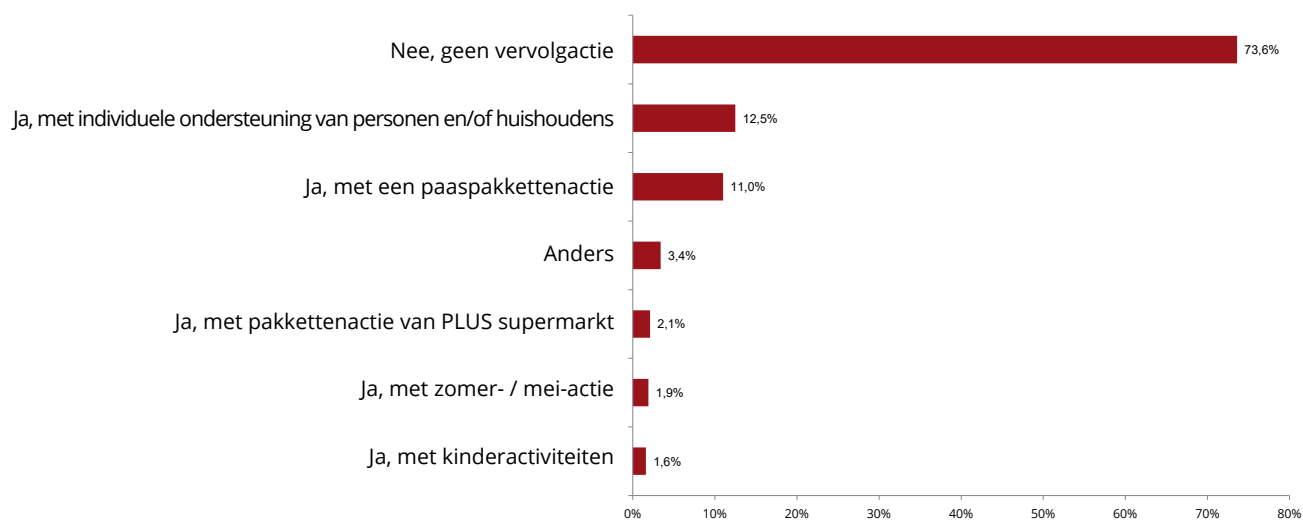
	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld bedrag	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		Gemiddeld
			Minimaal	Maximaal	
RK	551	€ 2.511,92	€ 846.808	€ 2.007.534	€ 1.382.840
PKN	1.003	€ 2.013,92	€ 1.468.072	€ 2.631.580	€ 2.019.793
MN	349	€ 4.321,89 *	€ 294.855	€ 3.170.109	€ 1.507.320
Andere	426	€ 645,71	€ 176.237	€ 393.820	€ 275.384
Totaal	2.303	€ 2.028,86	€ 3.645.599	€ 5.784.636	€ 4.673.118

Basis: Respondenten die kerstpakketten uitdelen en het bedrag hebben ingevuld (n=443)

* Dit bedrag is gebaseerd op slechts 24 waarnemingen en daardoor indicatief en niet zeer betrouwbaar.

In 2012 werd er in totaal € 3.762.925 besteed aan kerstpakketten. Dit is een toename van ruim € 900.000. De meeste diaconale organisaties verbinden de kerstpakkettenactie niet aan vervolgacties (73,6%). De diaconale organisaties die wel een vervolgactie verbinden aan hun kerstpakkettenactie, steunen ook de desbetreffende personen en/of huishoudens (12,5%) en/of delen paaspakketten uit (11,0%). Een overzicht in figuur 8.

Figuur 8 - Heeft uw de kerstpakkettenactie verbonden aan een vervolgactie?

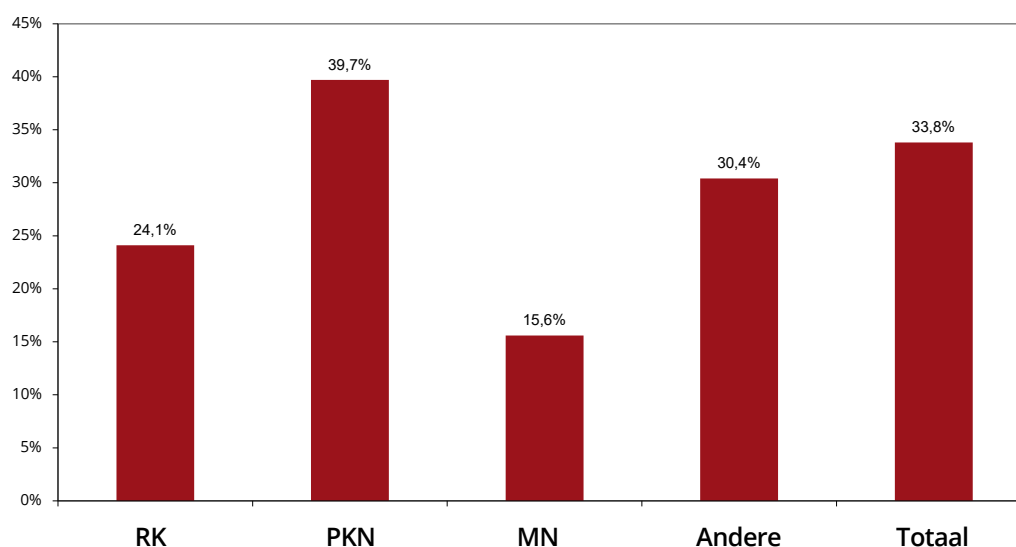

Basis: Respondenten die kerstpakketten uitdelen (n=555)

4.9 Inloophuizen

Ongeveer een derde (33,8%) van alle diaconale organisaties heeft in 2015 financiële steun verleend aan inloophuizen. Figuur 9 laat zien dat met name diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland zulke steun geven (39,7%).

Figuur 9 - Heeft uw diaconale organisatie in 2015 financiële steun gegeven aan inloophuizen?

Basis: Alle respondenten (n = 876)

4.9.1 Bedragen besteed aan inloophuizen

De afzonderlijke diaconale organisaties besteden gemiddeld € 2.064 per jaar aan inloophuizen. Doorgerekend naar een totaalbedrag van alle diaconale organisaties en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval constateren we de volgende cijfers:

De ondergrens:

$$1.114 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (2064,31 - (1,96 \times 303,31)) = \text{€ } 1.637.086$$

De bovengrens:

$$1.342 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (2064,31 + (1,96 \times 303,31)) = \text{€ } 3.568.143$$

Dit betekent dat zij in 2015, met 95% zekerheid, tussen de € 1.637.000 en € 3.568.100 hebben gegeven aan financiële steun voor inloophuizen. Wanneer we geen rekening houden met de betrouwbaarheidsmarge komen we tot een totaalbedrag van € 2.534.900 in 2015. Ook in 2015 hebben de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland veruit het grootste aandeel in de financiële steun aan inloophuizen. Zie tabel 32.

Tabel 32: Totaalbedrag voor inloophuizen (alle diaconale organisaties)

	Aantal betrokken diaconale organisaties	Gemiddeld bedrag	Absolute aantallen		
			95%-betrouwbaarheidsinterval		
			Minimaal	Maximaal	Gemiddeld
RK	193	€ 2.245,60	€ 168.270	€ 804.444	€ 432.410
PKN	634	€ 2.277,82	€ 819.778	€ 2.181.900	€ 1.444.158
MN	77	€ 805,60	€ 0	€ 248.626	€ 62.083
Andere	226	€ 1.102,16	€ 103.843	€ 447.390	€ 248.947
Totaal	1.228	€ 2.064,31	€ 1.637.086	€ 3.568.143	€ 2.534.878

Basis: Respondenten die inloophuizen steunen en het bedrag hebben ingevuld (n=249)

4.10 Aantal betrokkenen en hoeveelheid uren besteed aan collectieve ondersteuning

Gemiddeld zijn er in 2015 zo'n 8,2 diakenen, bestuurders of vrijwilligers per diaconale organisatie betrokken geweest bij de collectieve ondersteuning van mensen die financieel in de knel zijn geraakt (inclusief kerstpakketten en inloophuizen). Dat betekent dat er in 2015 gemiddeld 28.200 mensen vanuit de kerk bezig zijn geweest met collectieve ondersteuning van mensen met financiële problemen in Nederland. Op basis van dit aantal en rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot de volgende omvang:

De ondergrens:

$$3.387 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (8,2 - (1,96 \times 0,502)) = 24.437 \text{ betrokkenen}$$

De bovengrens:

$$3.494 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (8,2 + (1,96 \times 0,502)) = 32.092 \text{ betrokkenen}$$

Aan de diaconale organisaties is ook gevraagd naar het totaal aantal uren besteed aan collectieve ondersteuning in 2015. Gemiddeld is er in 2015 per diaconale organisatie zo'n 212 uur besteed aan collectieve ondersteuning (inclusief kerstpakketten en inloophuizen). Dat zijn in totaal zo'n 728.600 uur. Rekeninghoudend met het 95%-betrouwbaarheidsinterval komen we tot het volgende totaal aantal uren:

De ondergrens:

$$3.387 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (211,77 - (1,96 \times 47,299)) = 403.213 \text{ uren}$$

De bovengrens:

$$3.494 \text{ betrokken diaconale organisaties} \times (211,77 + (1,96 \times 47,299)) = 1.063.955 \text{ uren.}$$

4.11 Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding

In tabel 33 bekijken we hoeveel de deelnemende diaconale organisaties in totaal besteed hebben aan de bestrijding van armoede in 2015. We maken hierbij ook een vergelijking in de tijd.

Als we de diverse vormen van steun optellen is er in 2015 ruim 36 miljoen euro besteed aan armoedebestrijding. Dat is een aanzienlijke stijging ten opzichte van 2009 en 2012. Over de hele linie is er meer besteed aan het bestrijden van armoede.

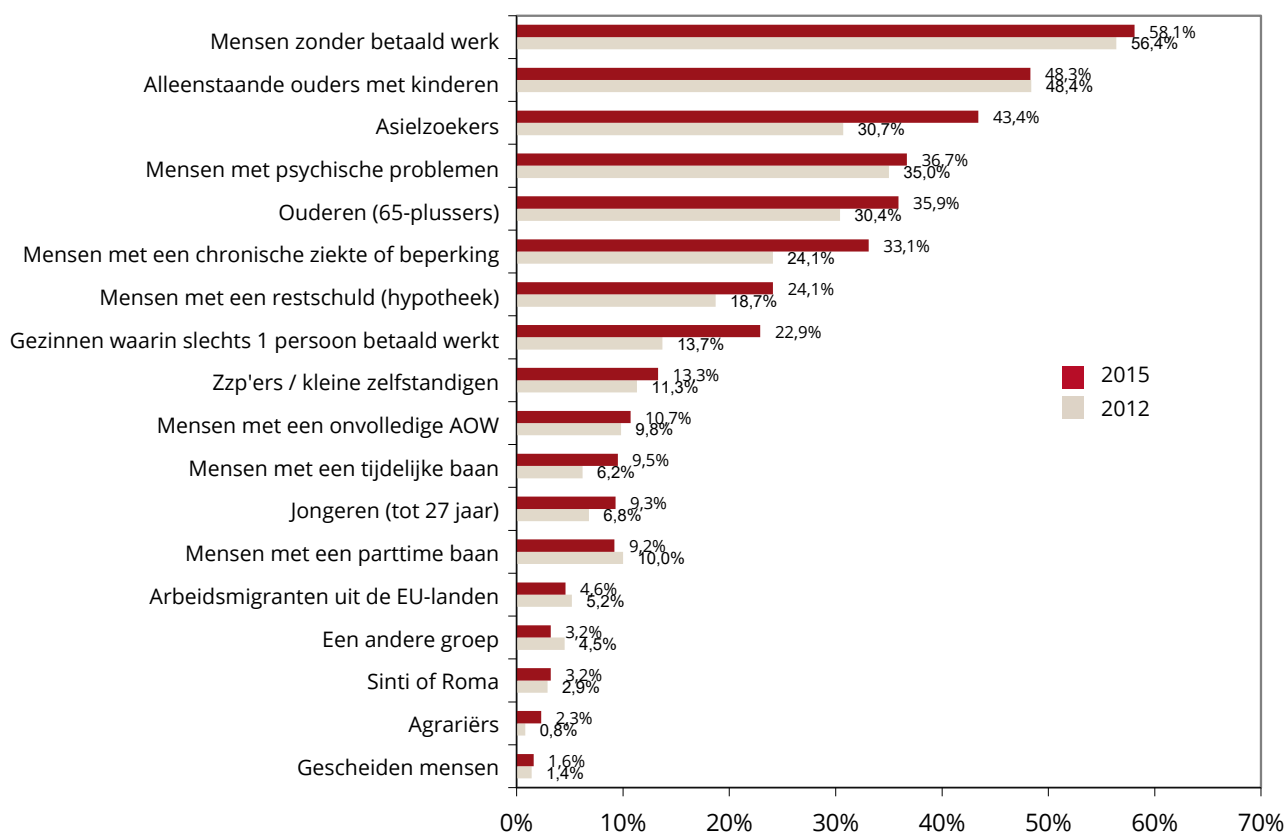
Tabel 33: Totaalbedrag besteed aan armoedebestrijding

	2009	2012	2015
Individuele, financiële hulpverlening	€ 12.327.739	€ 12.055.489	€ 13.571.276
Collectieve hulpverlening	€ 12.206.330	€ 11.158.919	€ 15.228.503
Kerstpakkettenacties	€ 3.369.915	€ 3.762.925	€ 4.673.118
Steun aan inloophuizen	€ 1.715.562	€ 2.152.101	€ 2.534.878
Totaal	€ 29.619.546	€ 29.129.434	€ 36.007.775

4.12 Groepen met financiële problemen

De groepen hulpvragers die verhoudingsgewijs het meest genoemd worden door de diaconale organisaties zijn: mensen zonder betaald werk (58,1%), alleenstaande ouders met kinderen (48,3%), asielzoekers (43,4%), mensen met psychische problemen (36,7%), ouderen (35,9%), mensen met een chronische ziekte of handicap (33,1%) en mensen die te maken hebben met een restschuld van hun hypotheek (24,1%). Zie figuur 10.

Figuur 10 - Bij welke groepen zijn financiële problemen het meest te vinden?

Basis: Alle respondenten (n=780 in 2012 en n=779 in 2015)

De groepen in de top 10 zijn vrijwel gelijk met de resultaten uit 2012. Door de vluchtelingencrisis zien we wel dat asielzoekers vaker worden genoemd als een groep die het financieel moeilijk heeft. Hierdoor schuiven de asielzoekers en vluchtelingen in de top 3.

In 2012 is er een nieuwe groep bij gekomen, namelijk mensen die te maken hebben met een restschuld van hun hypotheek. Deze groep is in 2015 nog vaker genoemd dan in 2012. In het algemeen zien we dat ouderen, werklozen en zieken de meest kwetsbare groepen zijn voor armoede.

In tabel 34 zien we van de tien belangrijkste probleemgroepen in hoeverre deze over- of ondervertegenwoordigd zijn in de verschillende gemeenten ten opzichte van het totaal. Wanneer een percentage in een lichtgekleurd vak is weergegeven, betekent dit dat de probleemgroep ondervertegenwoordigd is. Bij een donkergekleurd vak is de groep oververtegenwoordigd.

Tabel 34: Groepen met financiële problemen naar grootte van gemeente

	< 10.000 inwo- ners	10.000- 20.000 inw.	20.000- 50.000 inw.	50.000- 100.000 inw.	100.000- 200.000 inw.	> 200.000 inw.
Mensen zonder be- taald werk	44,4%	57,0%	58,5%	59,0%	65,9%	63,5%
Alleenstaande ouders met kinderen	39,6%	43,7%	49,6%	49,5%	59,8%	51,9%
Asielzoekers en vluchtelingen	38,2%	39,4%	44,9%	39,0%	53,7%	61,5%
Mensen met psychi- sche problemen	23,6%	28,9%	39,8%	39,0%	46,3%	46,2%
Ouderen (65-plus- sers)	24,3%	28,9%	38,1%	42,9%	41,5%	40,4%
Mensen met een chronische ziekte of beperking	22,9%	34,5%	32,6%	32,4%	39,0%	38,5%
Gezinnen waarin slechts 1 persoon betaald werkt	17,4%	23,2%	20,8%	30,5%	30,5%	17,3%
Mensen die te maken hebben met een rest- schuld (hypotheek)	16,0%	23,2%	25,8%	24,8%	23,2%	7,7%
Zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) / kleine ondernemers / faillissementen	5,6%	11,3%	17,4%	5,7%	12,2%	3,8%
Mensen met een onvolledige AOW	6,9%	8,5%	11,9%	9,5%	12,2%	21,2%

	Ondervertegenwoordigd
	Oververtegenwoordigd

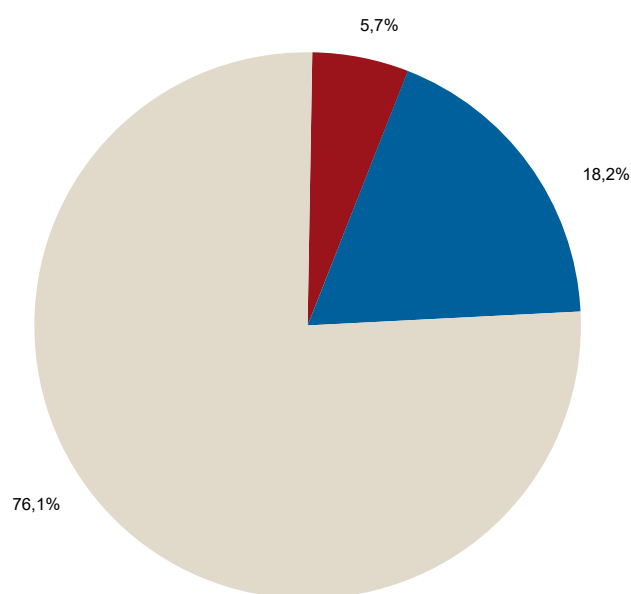
Basis: Alle respondenten (n=779)

4.13 Hulpverlening binnen en buiten de kerken

Als het gaat om de beleidsintentie ten aanzien van de bestrijding van armoede richten kerken zich dan met name op kerkleden of ook personen en/of huishoudens buiten de kerk? Deze vraag is in het onderhavig onderzoek meegenomen. Hieruit blijkt dat ruim driekwart van de kerken (76,1%) zich in de praktijk richt zich op zowel kerkleden als niet kerkleden. Zo'n 18% is met name naar binnen gekeerd en steunt kerkleden en zo'n 6% van de diaconale organisaties steunt voornamelijk personen en/of huishoudens buiten de kerk. Zie figuur 11.

Op de vraag waar de bestrijding van armoede door diaconale organisaties zich met name op moeten richten (beleidsintentie) blijkt dat bijna 90% van de kerken de intentie heeft om zich op alle personen en/of huishoudens te richten die het financieel moeilijk heeft. Dus ongeacht of het kerkleden zijn of niet. Zo'n 9% geeft aan dat de kerk vooral kerkleden moet steunen en zo'n 1% niet kerkleden. Zie figuur 12.

Figuur 11 - Richt uw diaconale organisatie zich op dit moment bij de bestrijding van armoede met name op leden binnen of buiten de kerkelijke gemeente?

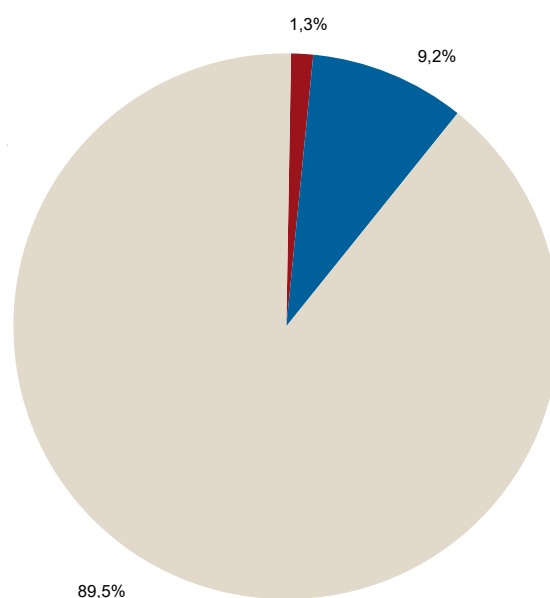
■ Personen of huishoudens buiten de kerk

■ Personen of huishoudens binnen de kerk

■ Beide

Bron: Alle respondenten (n=876)

Figuur 12 - Waar zou de bestrijding van armoede door uw diaconale organisatie zich met name op moeten richten?

4.14 Aard van de problematiek

Op de vraag hoe vaak men bepaalde knelpunten tegenkomt, kregen respondenten de keuze tussen 'nooit', 'soms', 'regelmatig', 'vaak' en 'weet niet'. In tabel 35 zijn de percentages van de antwoordcategorieën 'regelmatig' en 'vaak' opgeteld. Verder is er een uitsplitsing gemaakt naar omvang van gemeente, omdat uit vorige onderzoeken naar voren kwam dat de aard van de problematiek ook samenhangt met de omvang van de burgerlijke gemeente. Uit deze tabel komt duidelijk naar voren dat schulden en een langdurig laag inkomen mensen het meest in financiële problemen brengen. Een langdurig laag inkomen en schuldenproblematiek worden het meest gesignaleerd in de middelgrote en grotere steden (50.000 – 100.000 inwoners en 100.000 – 200.000 inwoners). Maar over de hele linie zijn dit de meest voorkomende redenen.

Tabel 35: Aard van de problematiek

	< 10.000 inw.	10.000- 20.000 inw.	20.000- 50.000 inw.	50.000- 100.000 inw.	100.000 200.000 inw.	> 200.000 inw.	Totaal
Schuldenproblematiek	22,1%	44,5%	49,1%	53,5%	63,2%	44,9%	44,9%
Langdurig een laag inkomen	24,0%	39,1%	47,3%	39,8%	64,9%	63,0%	43,5%
Onvoorziene hoge uitgaven, of incidentele financiële tegenslag	13,4%	24,8%	28,6%	25,6%	46,3%	35,4%	27,0%
Hoge vaste lasten	7,3%	16,1%	20,6%	26,6%	31,7%	20,9%	19,3%
Wachttijden bij toekenning uitkering	8,0%	16,1%	18,5%	23,6%	31,7%	23,3%	18,6%
Mensen vallen net buiten allerlei regelingen	11,2%	20,0%	18,4%	22,1%	25,4%	15,9%	18,4%
Onbekendheid met regelgeving	6,2%	16,5%	17,4%	20,5%	35,3%	25,6%	18,1%
Ingewikkelde formulieren	8,2%	15,3%	16,7%	18,8%	31,3%	30,2%	17,8%
Vastlopen in loketten van meerdere instanties	5,6%	20,7%	16,0%	18,5%	33,8%	22,5%	17,7%
Angst of schaamte voor instanties	8,0%	20,5%	18,7%	17,9%	28,8%	14,0%	17,7%
Structurele hoge bijzondere uitgaven (bijv. bij ziekte, handicap)	7,3%	20,4%	19,7%	17,0%	20,6%	17,8%	17,1%
Terugvordering van teveel uitbetaalde huur- en/of zorgtoeslag	5,5%	13,6%	15,4%	20,0%	33,3%	15,9%	15,8%
Veranderingen in de zorg	4,6%	14,4%	18,6%	13,8%	19,4%	20,0%	14,7%
Problemen met flexwerken/seizoenswerk	3,8%	6,5%	2,9%	2,6%	7,0%	7,7%	4,5%

Basis: Alle respondenten (n=876)

Wanneer we gaan vergelijken in de tijd dan zien we bij de Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritas instellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) dat zowel in 2007, 2009, 2012 als in 2015 schuldenproblematiek en een langdurig laag inkomen als meest genoemde reden voor financiële problemen. Onvoorziene hoge uitgaven, of incidentele financiële tegenslag en wachttijden bij het toekennen van een uitkering blijven ook vaak voorkomende redenen volgens de PCI's, parochies en Vincentiusverenigingen. Zie voor het overzicht tabel 36.

Tabel 36: Aard van de problematiek (Rooms-Katholiek)

	2007	2009	2012	2015
Langdurig een laag inkomen	39,6%	44,4%	48,0%	62,8%
Schuldenproblematiek	44,6%	47,2%	52,8%	60,6%
Onvoorziene hoge uitgaven, of incidentele financiële tegenslag	19,8%	21,3%	25,7%	40,2%
Wachttijden bij toekenning uitkering	19,1%	26,1%	29,1%	37,9%

Ook voor de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland kunnen we een vergelijking in de tijd maken. Bij de top 2 zien we overeenkomsten, alleen bij nummers 1 en 2 zijn verwisseld. Verder zien we ook nog andere verschillen in de aard van de problematiek die genoemd wordt. Zie tabel 37.

Tabel 37: Aard van de problematiek (Protestantse Kerk in Nederland)

	2007	2009	2012	2015
Schuldenproblematiek	44,6%	37,5%	40,1%	46,7%
Langdurig een laag inkomen	34,4%	35,3%	36,2%	38,2%
Onvoorziene hoge uitgaven, of incidentele financiële tegenslag	14,5%	18,8%	24,7%	25,5%
Structurele hoge bijzondere uitgaven (bijvoorbeeld ziekte, handicap)	10,2%	12,5%	11,5%	20,7%

4.15 Contact en samenwerking met andere instellingen en organisaties

Wanneer we kijken naar contact en samenwerking met andere instellingen en organisaties in het kader van financiële hulpverlening, dan zien we in de afgelopen jaren dat de samenwerking met de sociale dienst steeds minder werd tot 2012. Het aantal diaconale organisaties dat aangeeft samen te werken met de sociale dienst is in 2015 gestabiliseerd op 30,6%. Zie tabel 38.

Tabel 38: Samenwerking sociale dienst

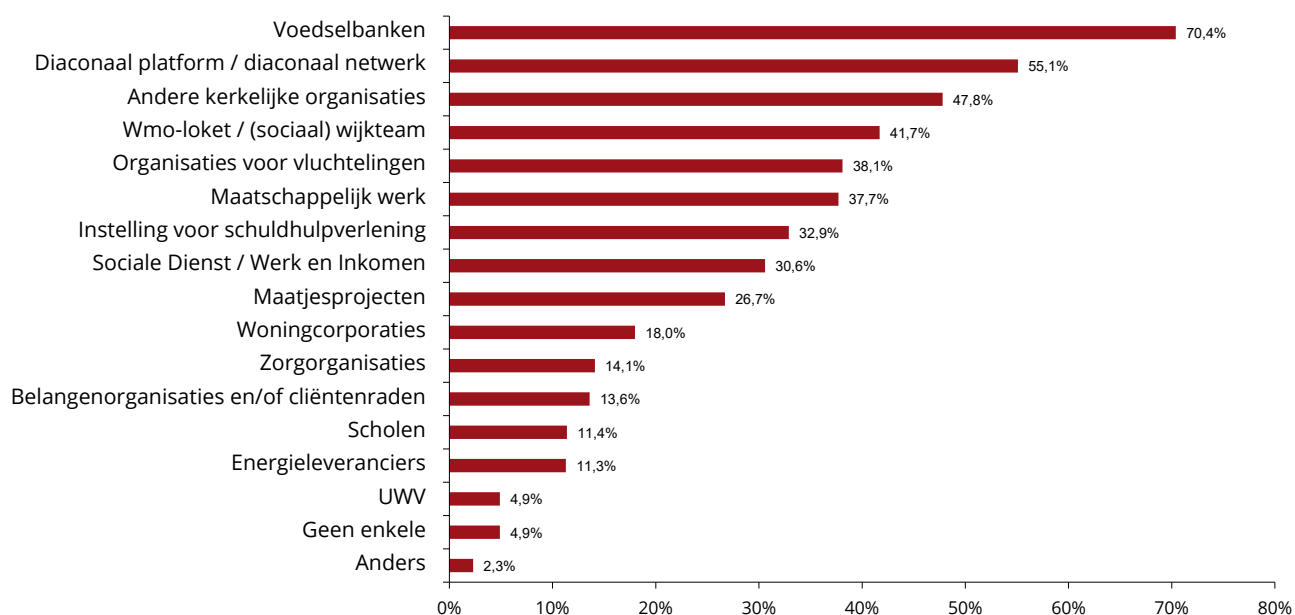
	2005	2007	2009	2012	2015
Sociale dienst	66,9%	58,7%	47,6%	30,4%	30,6%

In 2015 is het meest samengewerkt met voedselbanken. Zo'n 70,4% van alle diaconale organisaties werkt tegenwoordig samen met een voedselbank. Daarnaast is er veel samenwerking met diaconale platforms (55,1%), gevolgd door andere kerkelijke organisaties (47,8%). Hierna volgt WMO-loket / sociaal wijkteam (41,7%). Organisaties voor vluchtelingen sluiten de top 5 af met 38,1%.

In de afgelopen drie jaar is er veel veranderd bij de diaconale organisaties als het gaat om samenwerkingsrelaties. De top 5 is dan ook sterk veranderd. De voedselbank staat met stip op nummer 1, maar ook met WMO-loketten / sociale wijkteams en vluchtelingenorganisaties wordt momenteel veel samengewerkt.

In figuur 13 zien we een totaaloverzicht van de instellingen waarmee diaconale organisaties in het afgelopen jaar wel eens contact hebben opgenomen met betrekking tot armoedebestrijding.

Figuur 13 - Instellingen waarmee men wel eens contact heeft m.b.t. armoedebestrijding

Basis: Alel respondenten (n = 872)

Zijn er ook verschillen tussen de verschillende kerken? Dat zien we in tabel 39.

Tabel 39: Instellingen waar men wel eens contact mee heeft met betrekking tot armoedebestrijding

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
Voedselbanken	65,6%	75,9%	61,2%	60,8%	70,4%
Diaconaal platform / diaconaal netwerk	42,9%	56,0%	38,8%	69,8%	55,1%
Andere kerkelijke organisaties	53,5%	46,1%	40,9%	49,2%	47,8%
Wmo-loket / (sociaal) wijkteam	44,7%	45,5%	34,1%	28,5%	41,7%
Organisaties voor vluchtelingen	38,5%	41,0%	30,4%	30,3%	38,1%
Maatschappelijk werk	65,8%	34,9%	35,0%	16,8%	37,7%
Instelling voor schuldhulpverlening	39,8%	31,1%	38,1%	29,7%	32,9%
Sociale Dienst / Werk en Inkomen	41,8%	31,5%	23,8%	17,2%	30,6%
Maatjesprojecten	22,3%	30,1%	37,0%	18,0%	26,7%
Woningcorporaties	24,1%	19,4%	13,0%	8,3%	18,0%
Zorgorganisaties	20,1%	11,9%	28,8%	10,5%	14,1%
Belangenorganisaties en/of cliëntenraden	13,9%	15,6%	16,7%	6,3%	13,6%
Scholen	27,6%	8,2%	4,3%	5,7%	11,4%
Energieleveranciers	17,0%	11,1%	9,6%	6,2%	11,3%
Geen enkele	2,5%	5,4%	6,0%	5,5%	4,9%
UWV	2,7%	5,6%	0,0%	6,2%	4,9%
Anders	4,1%	1,9%	5,6%	0,7%	2,3%

Basis: Alle respondenten (n=872)

Uit de cijfers van tabel 39 blijkt dat de Protestantse Kerk in Nederland (relatief) vaker samenwerken met voedselbanken dan andere diaconale organisaties. Andere kerken maken relatief meer gebruik van diaconale platforms of diaconale netwerken. De Rooms-Katholieke Kerk (parochiële caritasinstellingen, parochies en Vincentiusverenigingen) werkt (relatief) meer samen met het maatschappelijk werk.

4.16 Toerusting voor armoedebestrijding

Op de vraag: 'Voelt uw diaconale organisatie zich - door Kerk in Actie, uw Bisdom, Landelijk Diaconaal Steunpunt of uw kerk - voldoende toegerust in uw diaconale werk rondom armoede?' geeft 87,1% aan dat men zich voldoende toegerust voelt. In 2012 was dit 66,9% en 2009 was dit 67%. De diaconale organisaties voelen zich dus beter toegerust dan in de afgelopen jaren.

De overige 12,9% voelt zich onvoldoende toegerust. Deze respondenten geven aan beter voorgelicht te willen worden / meer informatie te willen krijgen (36,7%). Zo'n 16,7% wil betere begeleiding of opleiding.

4.17 Signalen voor de overheid en maatschappelijke organisaties

In deze laatste paragraaf wordt beschreven welke signalen diaconale organisaties hebben doorgegeven aan de burgerlijke gemeente ter verbetering van het armoedebeleid. Ook is gevraagd: 'Zijn er nog zaken of signalen die u aan ons wilt doorgeven met het oog op ons contact met de overheid?'

De belangrijkste signalen voor de burgerlijke gemeente hadden betrekking op de wens dat er beter moet worden samengewerkt tussen diaconale organisaties en burgerlijke gemeenten (54,4%). Een ander belangrijk signaal is dat er meer aandacht voor en regelgeving rond armoede moet komen (53,7%). In tabel 40 zien we de verschillen tussen de afzonderlijke diaconale organisaties.

Tabel 40: Signalen aan de burgerlijke gemeente ter verbetering van het armoedebeleid

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
Betere samenwerking tussen diaconieën / parochiële caritas instellingen en burgerlijke gemeenten is gewenst	64,0%	54,1%	58,7%	42,0%	54,4%
Aandacht / regelgeving omtrent armoedebeleid is gewenst	66,6%	53,2%	37,0%	43,5%	53,7%
Betere uitvoering van de Wmo is gewenst	38,2%	31,5%	22,0%	45,9%	34,8%
Minder bureaucratie / betere voorlichting is gewenst	47,0%	30,7%	29,8%	23,9%	32,9%
Betere uitvoering van de schuldhulpverlening is gewenst	30,7%	26,8%	32,5%	19,9%	26,7%
Betere samenwerking tussen uitkeringsinstanties is gewenst	25,7%	23,8%	8,1%	16,0%	22,3%
Anders	4,3%	4,9%	8,6%	2,5%	4,5%

Basis: Respondenten die signalen hebben doorgegeven aan de burgerlijke gemeente (n=476)

Ook zijn er verschillen te zien wanneer we onderscheid maken tussen omvang van de burgerlijke gemeente. De grotere gemeenten willen vaker dat er meer aandacht / regelgeving omtrent armoedebeleid moet komen. Deze verschillen zien we in tabel 41.

Tabel 41: Signalen aan de burgerlijke gemeente ter verbetering van het armoedebeleid

	< 10.000 inw.	10.000- 20.000 inw.	20.000- 50.000 inw.	50.000- 100.000 inw.	100.000 200.000 inw.	> 200.000 inw.	Totaal
Aandacht / regelgeving omtrent armoedebeleid is gewenst	46,5%	52,4%	55,0%	52,1%	56,2%	52,4%	52,7%
Betere samenwerking tussen diaconieën/ parochiële caritas instellingen en burgerlijke gemeenten is gewenst	43,7%	52,4%	55,7%	54,8%	62,5%	23,8%	52,3%
Betere uitvoering van de Wmo is gewenst	31,0%	36,6%	31,5%	41,1%	41,7%	42,9%	35,6%
Minder bureaucratie / betere voorlichting is gewenst	22,5%	31,7%	31,5%	41,1%	35,4%	42,9%	32,7%
Betere uitvoering van de schuldhulpverlening is gewenst	28,2%	22,0%	26,2%	34,2%	35,4%	9,5%	27,3%
Betere samenwerking tussen uitkeringsinstaties is gewenst	14,1%	22,0%	19,5%	28,8%	37,5%	28,6%	23,0%
Anders	5,6%	1,2%	6,0%	5,5%	2,1%	4,8%	4,5%

Basis: Respondenten die signalen hebben doorgegeven aan de burgerlijke gemeente (n=476).

Op de vraag: "Welke zorgen of suggesties wilt u ons meegeven met het oog op ons contact met de landelijke overheid?" geeft de grootste groep aan dat de overheid minder bureaucratisch moet worden; dat betekent minder formulieren, meer duidelijkheid en minder lange wachttijden (26,0%). Meer aandacht voor armoede wordt door 16,2% genoemd. Het sociaal minimum moet omhoog en de zwakkeren moeten worden ontzien door minder te bezuinigen (15,7%). Daarnaast zien we een specifieke zorg voor de zorgsector. Zo'n 15,2% geeft aan dat men de zorg niet verder moet 'uitkleden'. Een totaal overzicht staat in tabel 42.

Tabel 42: Zaken doorgeven met het oog op ons contact met de landelijke overheid

	RK	PKN	MN	Andere	Totaal
Minder bureaucratie / formulieren / meer duidelijkheid / minder lange wachttijden	44,7%	16,7%	33,0%	29,6%	26,0%
Meer aandacht voor armoede	6,7%	19,3%	0,0%	23,3%	16,2%
Hoogte minimum moet omhoog / overheid moet zwakkere ontzien / minder bezuinigen	10,9%	17,2%	11,3%	18,6%	15,7%
Zorg niet verder uitkleden	12,7%	16,8%	4,4%	15,6%	15,2%
Anders	11,2%	15,3%	10,4%	12,9%	13,8%
Overheid is verantwoordelijk voor bestrijden van armoede	7,3%	12,3%	6,0%	12,2%	10,8%
Betere samenwerking tussen (lokale) overheid en diaconieën / meer openheid richting diaconieën	11,7%	7,7%	11,3%	10,2%	9,2%
Overhevelen van zorg en welzijn van rijksoverheid naar gemeentelijke overheden zorgt voor veel problemen	1,0%	10,7%	0,0%	3,4%	6,8%
Beter omgaan met mensen met schulden / hoge incassokosten vergroten het probleem	8,9%	6,4%	17,6%	1,5%	6,7%
Mensen niet buiten de boot laten vallen	2,9%	3,8%	0,0%	1,1%	3,0%

Basis: Respondenten die nog zaken of signalen willen doorgeven aan de overheid (n=370)

5

ONDERZOEKSV- ANTWOORDING

In dit hoofdstuk worden een aantal zaken beschreven die inzicht geven in de gehanteerde methoden en technieken binnen het onderzoek. Achtereenvolgens worden de onderzoeksmethode, de populatie, de respons, de betrouwbaarheid en representativiteit, de wijzen van dataverzameling en de verwerking van de vragenlijst beschreven.

5.1 Onderzoeksmethode

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een schriftelijke vragenlijst en een digitale vragenlijst. De digitale vragenlijst was bereikbaar via de website: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/armoedeonderzoek.

Naar alle deelnemende diaconale organisaties is een brief en een schriftelijke vragenlijst gestuurd. Op de schriftelijke vragenlijst en in de brief stond het verzoek om de vragenlijst via internet in te vullen. Ongeveer 84% heeft gereageerd via internet en zo'n 16% via de papieren vragenlijst.

5.2 Populatie

Tot de populatie van het onderzoek behoren alle in hoofdstuk 1 genoemde diaconale organisaties. De totale onderzoekspopulatie omvat in totaal 3.633 diaconale organisaties.

5.3 Respons

Vanaf 10 februari 2016 konden de respondenten de digitale vragenlijsten invullen. De veldwerkperiode liep tot 15 mei 2016. In de volgende subparagraaf staat een overzicht van de respons op de vragenlijst en wordt een verantwoording gegeven m.b.t. de representativiteit en de betrouwbaarheid van de cijfers.

5.3.1 Responsoverzicht

Het volgende schema geeft het responsoverzicht van de schriftelijke enquête.

Respons		
	Aantal	%
Respons	876	24,1%
Non-respons / niet bruikbaar	2.757	75,9%
Totale basis voor respons	3.633	100%

Het responspercentage 24,1% is goed te noemen. In het onderzoek van 2013 was het responspercentage 26,2%. Het percentage is iets lager, maar de hoogte van de respons geeft geen aanleiding om op voorhand selectiviteit in de respons te verwachten.

5.3.2 Representativiteit en weging

Bij een schriftelijk en online onderzoek bestaat het risico dat bepaalde groepen oververtegenwoordigd dan wel ondervertegenwoordigd zijn in de responsgroep. In dat geval vormen de respondenten geen

goede afspiegeling van de totale populatie en is het onderzoek daarmee niet representatief. Met betrekking tot armoede zijn er grote verschillen tussen gebieden met een hoge of lage urbanisatiegraad. Daarom is het van belang dat de respons representatief is naar omvang van burgerlijke gemeente. In de volgende tabel wordt de omvang van burgerlijke gemeente in de respons vergeleken met de populatiecijfers.

Representativiteit naar omvang burgerlijke gemeente		
	Respons	Populatie
< 10.000 inwoners	21,9%	5,9%
10.000-20.000	18,2%	25,4%
20.000-50.000	30,0%	49,0%
50.000-100.000	13,7%	11,8%
100.000-200.000	9,7%	6,2%
> 200.000 inwoners	6,5%	1,8%

Uit de tabel valt af te lezen dat de kleine gemeenten (< 10.000 inwoners) en de grote gemeenten vanaf 50.000 inwoners oververtegenwoordigd zijn in de respons. De gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 20.000-50.000 inwoners zijn in de respons ondervertegenwoordigd. Om deze afwijkingen te corrigeren zijn de resultaten gewogen. Door de weging tellen antwoorden van kerkelijke instellingen uit ondervertegenwoordigde gemeenten (in de respons) relatief zwaarder mee in het totaalresultaat. De antwoorden van oververtegenwoordigde gemeenten tellen juist minder zwaar mee. De basis voor de weging wordt gevormd door populatiecijfers die afkomstig zijn van het CBS (2016).

De gewogen resultaten worden binnen de rapportage gebruikt wanneer het gaat om percentages. Voor absolute getallen, zoals aantallen en bedragen worden de ongewogen resultaten gebruikt.

5.3.3 Statistische marges

Niet alle aangeschreven diaconale organisaties hebben geantwoord. Dit betekent dat we rekening moeten houden met zekere statistische marges rondom de gepresenteerde uitkomsten. Bij elke uitkomst geldt, gegeven de spreiding in de antwoorden en het aantal ondervraagde organisaties, een betrouwbaar-

heidsmarge. Dit betekent dat de werkelijke waarde, met een betrouwbaarheid van 95%, binnen de grenzen van deze marge zal liggen. Voor het vaststellen van de marges worden de volgende formules gehanteerd.

Formules voor het vaststellen van de statistische marges

Penetratiecijfers / percentages	$1,96 \times \sqrt{\{(p \times (1-p))/n\}}$
Gemiddelden (aantallen, bedragen)	$1,96 \times SE$

In deze formules worden de volgende symbolen gebruikt:

- p: het aangetroffen percentage
- n: de omvang van de respons
- SE: de standaardfout van het gemiddelde

5.3.4 Een aantal rekenvoorbeelden

De omvang van de respons wordt in de tabellen steeds vermeld. Met de hulp van deze aantallen en bovenstaande formules kunnen de bijbehorende marges worden berekend. Hoe dergelijke marges worden berekend, zien we in onderstaande voorbeelden.

Percentages

Voorbeeld: 78,4% van de respondenten is betrokken bij de ondersteuning van personen en/of huishoudens die financieel in de knel zijn geraakt.

De hierbij behorende statistische marge bedraagt:
 $78,4\% \pm 1,96 \times \sqrt{\{(0,784 \times (1-0,784))/876 - 1\}} = 0,784 \pm 0,0273$

Dit wil zeggen dat met 95% zekerheid mag worden aangenomen dat het percentage in de hele onderzoekspopulatie tussen 75,7% en 81,1% zal liggen.

Gemiddelden

Voorbeeld 1: gemiddelde aantal.

Het gemiddelde aantal aanvragen voor individuele, financiële hulp in 2015 is 17,4.

De bijbehorende statistische marge bedraagt:
 $17,4 \pm 1,96 \times 3,431 = 17,4 \pm 6,725$

Dat wil zeggen dat met 95% zekerheid mag worden aangenomen dat de frequentie van het aantal aanvragen voor individuele, financiële hulp in 2015 in de hele onderzoekspopulatie tussen de 10,7 en 24,1 zal liggen.

Voorbeeld 2: gemiddelde bedragen.

Het gemiddelde gehonoreerde bedrag bij individuele, financiële hulp is 4.765 euro.

De bijbehorende statistische marge bedraagt:

$4.765 \pm 1,96 \times 449,8 = 4.765 \pm 881,6$.

Dat wil zeggen dat met 95% zekerheid mag worden aangenomen dat het gemiddelde gehonoreerde bedrag bij financiële hulp in de hele onderzoekspopulatie tussen de 3.883 en 5.647 euro zal liggen.

5.4 De dataverzameling

5.4.1 De vragenlijst

Met de vragenlijst is een aanbevelingsbrief meegestuurd. In deze brief is duidelijk aangegeven waarvoor het onderzoek dient en waarom het van belang is dat de vragenlijst wordt ingevuld. Verder is er in de inleiding van de vragenlijst en in de brief aangegeven dat de vragenlijst ook via internet is in te vullen. De vragenlijst was te vinden op www.knooppuntkerkenarmoede.nl/armoedeonderzoek.

In de bijgevoegde brief stond een wachtwoord. Met dit wachtwoord kon men inloggen op de digitale vragenlijst. Hierbij is aangegeven dat het invullen via internet de voorkeur heeft i.v.m. de digitale verwerking van de antwoorden. De vragenlijst is opgesteld in samenwerking met experts op het gebied van armoede(-bestrijding). Zie voor de volledige vragenlijst www.knooppuntkerkenarmoede.nl.

5.4.2 De veldwerkperiode

De veldwerkperiode van het onderzoek liep van week 7 t/m week 20 in 2016. De vragenlijsten die zijn teruggezonden in deze periode zijn meegenomen in dit onderzoek.

5.5 Verwerking van de (open) vragen

Met behulp van het softwarepakket SPSS zijn de onderzoeksgegevens geanalyseerd en verwerkt tot tabellen en overzichten. Antwoorden op open vragen zijn na afloop zoveel mogelijk gecategoriseerd en voorzien van een code. Antwoorden die niet gecategoriseerd konden worden zijn één op één weergegeven in zogenaamde 'open-vraag-tabellen'. 'Missing values' worden buiten beschouwing gelaten in het onderzoeksresultaat en worden als normaal verdeeld verondersteld. Doordat de missing values normaal verdeeld zijn, hebben ze geen effect op de resultaten.

5.6 Opmerkingen met betrekking tot het onderzoek en rapportage

Bij het lezen van het rapport dient rekening te worden gehouden met het feit dat de resultaten zijn gebaseerd op enquêtegegevens van een gedeelte van de onderzoekspopulatie. Hierdoor kunnen de antwoorden en opvattingen van de respondenten, binnen de betrouwbaarheidsmarges, afwijken van de realiteit.

6

ARMOEDE EN RIJKDOM IN NEDERLAND

Voor de lezers van dit onderzoeksrapport vanuit de kerken bieden we graag ook wat achtergrondinformatie over armoede en rijkdom in Nederland vanuit andere recente onderzoeksrapporten. Daarmee willen we laten zien in welke context de hulpverlening door diaconieën, parochiële caritas instellingen en andere kerkelijke organisaties in Nederland plaatsvindt.

6.1 De gezichten van armoede

Armoede heeft vele gezichten, ook in Nederland, in elk dorp, elke plaats. Schrijnend zichtbaar zijn de ontheemden en psychisch verwarden die wij vaak op straten van grotere steden tegenkomen. We zien ook steeds vaker vluchtelingen en migranten op straat. Even schrijnend zichtbaar zijn de 162 voedselbanken. Eind 2015 moesten daar 35.000 huishoudens of 88.000 mensen, waaronder 34.000 kinderen, gebruik van maken.

Minder zichtbaar is de stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen die er op het eerste gezicht vaak niet arm uitzien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW-uitkering. De gezichten van mensen die leven op diverse uitkeringen, die een verschraling van de voorzieningen moeten meemaken. Met name arbeidsongeschikten, gehandicapte jongeren, werklozen. Die gezichten hebben allerlei kleuren door etnische komaf en ook hier zijn het vooral vrouwen. Het zijn ook de gezichten van mensen met betaald werk, die ondanks hun ploeteren in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Het zijn mensen die in de zorg werken. Heel vaak zijn het ook zelfstandig ondernemers zonder personeel (zzp'ers) of familiebedrijven. Eén ingrijpende gebeurtenis kan mensen naar het bestaansminimum duwen. Denk aan echtscheiding, overlijden van de partner, verlies van een baan (vooral nu de economische crisis voortwoekert), te hoge woonlasten. Het zijn de gezichten van werklozen en mensen die daardoor problemen met de hypotheekaflossing krijgen. De gezichten van zelfstandig ondernemers, die hun werk en bedrijf verliezen. De gezichten van mensen met schulden. De gezichten van vluchtelingen, illegalen, arbeidsmigranten. In al die huishoudens die worstelen met armoede groeien kinderen op. Hun gezichten laten meestal de zorgen van armoede niet zien, maar ze maken wel die levenservaring mee.

6.2 Werkloosheid is een groot sociaal probleem

In Nederland wonen 12,8 miljoen mensen van 15 tot 75 jaar; de groep die door het CBS sinds 2015 de beroepsbevolking wordt genoemd. Hiervan had in mei 2016 65,7% betaald werk, bijna 8,4 miljoen mensen. Het gaat om 4,5 miljoen mannen en bijna 3,9 miljoen vrouwen. De overige bijna 4,4 miljoen mensen van 15 tot 75 jaar hebben geen betaald werk. Hiervan zijn er 560.000 werkloos en 3,8 miljoen mensen zijn niet op zoek of niet direct beschikbaar voor werk. In deze laatste groep zijn vrouwen met 2,2 miljoen in de meerderheid.

We zien sinds 2011 de cijfers van mensen zonder baan toenemen, met een piek in februari 2014 van 700.000. In de loop van 2015 komt er een daling in beeld. Het CBS meldt dat er in het vierde kwartaal van 2015 42.000 banen zijn gecreëerd. Begin februari 2015 zijn 645.000 personen werkloos, ofwel 7,2% van de beroepsbevolking. Begin mei 2016 zijn er 560.000 mensen werkloos ofwel 6,3% van de beroepsbevolking. Er is dus een daling opgetreden.

Het aantal WW-uitkeringen was in januari 2015 458.000 en in mei 2016 448.000; ook een daling, maar met een toename in de horeca, grootwinkelbedrijven en onderwijs. Bij jongeren daalde de werkloosheid van 11,7% van de jonge beroepsbevolking in januari naar 11,2% in mei 2016, ofwel 158.000. In de leeftijdsgroep tussen 25 en 45 jaar zijn er 169.000 mensen werkloos per mei 2016. Ruim 158.000 45-plussers waren in mei 2016 werkloos, maar hun werkloosheid duurt vaak heel lang. Gedurende 2015 is van de werkloze 45-plussers 61% al een jaar of langer op zoek naar werk. De oplossing die deze oudere werklozen zoeken is om te starten als zelfstandige zonder personeel of zich niet meer te melden als werkzoekende (ruim 100.000 in 2015).

6.3 Een van de tien huishoudens is arm

We zien de cijfers van armoede in Nederland sinds het uitbreken van de economische crisis in 2008 stijgen volgens alle armoedegrenzen. Volgens het onderzoek 'Armoede en sociale uitsluiting 2015' moeten er van de ruim 7 miljoen huishoudens 734.000 rondkomen van een laag inkomen (10,4%).

Het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen is in 2014 sterk gestegen. Van de bijna 7 miljoen huishoudens moesten er 217.000 (3,3%) al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Dat zijn er 24.000 meer dan een jaar eerder toen het om 3% ging. Veel huishoudens die tijdens de economische crisis aan de onderkant van de inkomensverdeling zijn beland, zijn hier dus (nog) niet uitgekomen.

Verder blijkt uit de cijfers dat bij niet-westerse huishoudens en eenoudergezinnen het armoederisico is opgelopen. Zo is het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen bij niet-westerse huishoudens bijna zes keer zo groot als bij autochtone Nederlanders. Ook is bij hen het aandeel tussen 2013 en 2014 naar verhouding meer toegenomen (van 11,5% tot 13,3%) dan bij autochtone huishoudens (van 2,0% tot 2,2%). Vooral onder huishoudens van Marokkaanse herkomst was het percentage met 14,8 hoog. Ook eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen liepen in 2014 met 10,6% een betrekkelijk hoog risico op langdurige armoede. Een jaar eerder was dat nog 8,6%.

Volgens 'Armoede en sociale uitsluiting 2015' is de helft van de huishoudens met een langdurig laag inkomen vooral aangewezen op bijstand. Een kwart

moest voornamelijk leven van een andere uitkering of pensioen. Het resterende kwart betrok zijn inkomen in hoofdzaak uit betaald werk. In ruim de helft van de huishoudens met langdurig laag inkomen (55%) is de hoofdkostwinner laagopgeleid.

6.4 Eenmaal arm betekent vaak blijvend arm

De SCP-publicatie 'Een lang tekort; langdurige armoede in Nederland' van maart 2016 meldt dat ruim de helft van de arme Nederlanders drie jaar of langer in armoede verkeert. Het gaat om bijna 600.000 mensen, veel meer dan volgens eerdere tellingen: de gebruikelijke methoden om langdurige armoede te meten leiden tot een onderschatting. Door de langdurige recessie is de langdurige armoede gegroeid. Het is onzeker of dit terug zal lopen als de economie weer aantrekt.

Ongeveer de helft van de langdurig armen bestaat uit werkenden en hun aandeel is sinds 2005 flink gegroeid, van ruim 40% naar ruim 50%. Ouderen en niet-westerse migranten met minderjarige kinderen hebben een bovengemiddelde kans op langdurige armoede. Bij 'nieuwe armen' daalt na verloop van tijd de kans dat er een eind komt aan hun armoede sterk. Na het eerste jaar stroomt 60% uit, na het tweede armoedejaar is dit minder dan 20%. Van degenen die uitstromen, is bijna 20% een jaar later weer tot armoede vervallen. De oorzaak is het vinden en weer verliezen van een flexibele baan.

6.5 Bijna 13% van de kinderen groeit op in armoede

Volgens het onderzoek 'Armoede en sociale uitsluiting 2015' groeit in 2014 bijna 421.000 kinderen op in armoede, van wie er 131.000 deel uitmaken van een gezin dat langdurig van een laag inkomen moet zien rond te komen. Ongeveer 60% van deze kinderen groeit op in een eenoudergezin of in een huishouden dat langdurig van een laag inkomen moet leven: in 2013 was hun aantal 117.000 (4,0%). Dit zijn er 12.000 meer dan in 2012.

Een op de acht kinderen in Nederland groeit dus op in armoede. "Dat betekent dat op een schoolklas van zo'n dertig kinderen, er vier met armoede te maken hebben, van wie één langdurig. Dat wil niet zeggen dat die kinderen honger lijden, maar wel dat ze lang niet altijd gezond eten. Bovendien zit bijvoorbeeld sporten, muzikles of meegaan op schoolreisje er vaak niet in voor deze groep", aldus econoom van Mulligen van het CBS.

6.6 Een derde van de huishoudens heeft schulden

In de huishoudens met een of meer vormen van betalingsachterstanden neemt de kans op schulden

enorm toe. Problematische schulden ontstaan als de uitstaande betalingsachterstanden of schulden groter zijn dan wat er aan maandinkomen binnenkomt. Begin januari 2016 is het onderzoek 'Huishoudens in de rode cijfers 2015 - over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden' verschenen. Dit onderzoek is een verdiepende analyse van de cijfers van De Monitor Betalingsachterstanden 2014.

De cijfers zijn schokkend. De schuldenproblematiek van Nederlandse huishoudens is verergerd. Uit een vergelijking van 2015 met 2012 en 2009 blijkt dat er meer huishoudens zijn met problematische schulden die niet gebruik maken van formele schuldhulpverlening. Ook de aard van de schulden is veranderd. Er zijn meer achterstallige rekeningen en minder kredieten. In totaal heeft bijna één op de vijf Nederlandse huishoudens een risico op problematische schulden, heeft al problematische schulden of zit in een schuldhulpverleningstraject. Er is dus nog een relatief groot reservoir van potentiële cliënten voor schuldhulpverlening. De drempel voor veel huishoudens om hulp te zoeken lijkt nog te hoog. Tevens ervaren veel huishoudens niet dat zij zich in een 'gevaarzone' begeven. In een aantal regio's is dit reservoir groter. Dat geldt voor de regio's Rijnmond, Haaglanden, Rivierenland, Midden-Gelderland en Zuid-Limburg.

6.7 Scheiden doet lijden

We zien toenemende aantallen van mensen die scheiden: van 30.779 in 2010 naar 33.273 in 2012 en naar ruim 35.000 in 2014. Volgens onderzoekers stijgt het aantal scheidingen in crisistijd. Scheidingen leveren weer meer armoede en schulden op, met name omdat de huizenmarkt in een crisis zit (koopsector) en ook de woningcorporaties grote problemen hebben (huursector).

6.8 Dak- en thuisloosheid groeit sterk

Sinds de crisis van 2008 zijn er ook weer oplopende cijfers van dak- en thuislozen. In Nederland komen er tussen 2009 en 2015 iets meer dan 13.000 daklozen bij tot een totaal van bijna 31.000. Dit is een toename van 74%. Het aantal daklozen met een niet-westerse herkomst is in diezelfde periode verdubbeld van 6.500 in 2009 naar 13.000 in 2015. De toename van het aantal autochtone daklozen is iets minder groot. In maart 2015 hebben 31.000 mensen in Nederland geen vaste woon- of verblijfplaats, en slapen in de opvang, op straat, in openbare gebouwen of bij familie of vrienden.

6.9 Armoede raakt mensen diep in hun levensloop

Armoede maakt de kansen op opleiding, gezondheid, wonen, werk en relaties beduidend kleiner. De emancipatie en participatie van arme mensen in de samenleving is kleiner, denk maar aan de kosten voor reizen, relaties, geschenken, ontvangsten, contributies, etentjes, etc. Armoede maakt de kans op problemen met werkloosheid, uitkeringen, relaties, schulden, gezondheid, en wonen groter. Bijkomende problemen zijn verslaving, vereenzaming, criminaliteit, dak- en thuisloosheid. Je hoeft niet veel moeite te doen om al die armoedeverschijnselen in je eigen dorp, stad of wijk waar te nemen.

6.10 Rijkdom in Nederland

De rijkste 10% verdient in Nederland negen maal zoveel als de armste 10%. Dat was in de jaren '80 nog zes maal (zo is het in Duitsland, Zweden en Denemarken nog steeds). In 1950 ontving een topman 30 maal modaal. Dat is op dit moment 500 maal! De economische ongelijkheid is toegenomen.

Uit de WRR-verkenning 'Hoe ongelijk is Nederland?' van 2014 blijkt de kloof tussen arm en rijk in Nederland de laatste decennia een stuk sneller gegroeid te zijn dan gedacht. De onderkant van de inkomensverdeling, de 10% minst verdienende huishoudens, is er sinds 1977 in koopkracht 30% op achteruitgegaan, terwijl alle inkomensgroepen daarboven er juist op vooruitgingen. Uit de studie blijkt dat de armste 10% van de huishoudens van 1990 tot en met 2011 nog eens 10% aan reëel inkomen heeft ingeboet, bovenop de 20% achteruitgang in de jaren daarvoor. Die was vooral het gevolg van de crisis begin jaren tachtig. Huishoudens in de hogere groepen zagen hun reële inkomen over de periode 1977-2011 wel stijgen, van 6% voor de op één na armste inkomensgroep tot 23% voor de rijkste groep. In 1977 verdiende de rijkste 10% in de inkomens 5,1 keer zoveel als de onderste 10% van de huishoudens, in 2011 was de kloof gegroeid naar 8,2 keer zoveel.

6.11 De grootste ongelijkheid zit in de vermogens

De grootste ongelijkheid in welvaart zit in Nederland in de vermogensongelijkheid. Prof. Bas van Bavel onderzoekt deze ongelijkheid. De onderste 60% van de huishoudens bezit 1% van het totale vermogen in Nederland. De rijkste 10% beschikt over meer dan de helft van het vermogen. De bovenste 2% bezit een derde van het totale vermogen. De rijkste 1% bezit volgens nieuwe cijfers meer dan een kwart van het private vermogen. In die officiële cijfers zit volgens Van Bavel nog heel veel verborgen vermogen niet verwerkt. Als vermogens van pensioenfondsen mee worden gerekend, is de ongelijkheid iets kleiner,

maar blijft groot. Het stereotype beeld van Nederland als het land van de gelijkheid is onjuist.

Als het gaat om de ontwikkelingen in de tijd, dan blijkt de ongelijkheid steeds groter te worden. Onderaan groeien de schulden de laatste vijftien jaar sterk, en bovenaan groeien de topvermogens als kool. Dat beeld is in de laatste jaren van crisis niet veranderd; de miljonairs zijn nog rijker geworden.

6.12 Perspectief in de nabije toekomst

De gevolgen van de kredietcrisis, economische crisis, eurocrisis en bezuinigingscrisis, die begon in 2008, komen schrijnend tot uitdrukking in de beschikbare cijfers rond armoede, werkloosheid, schuldenlast. De verwachtingen zijn dat de armoede in kwantitatieve zin in de huishoudens nog zal toenemen. Vooral de mensen met minder kansen op de arbeidsmarkt zullen in de armoede blijven, temeer daar de hoogte van uitkeringen door bezuinigingen behoorlijk is gaan dalen. Waarschijnlijk zal de armoede toenemen tot 11% van de huishoudens.

Een kwantitatieve benadering van armoede is één manier van kijken. De kwalitatieve manier van kijken leert iets over wat armoede betekent voor mensen. Het niet volop mee kunnen doen in de samenleving, het tekort aan inkomen, het telkens moeten zorgen voor de dag van morgen: dat alles tekent mensen. Armoede heeft grote invloed op het leven van mensen, de relaties die ze aan kunnen gaan, de identiteit. Vooral huishoudens die al vier jaar of langer onder de beleidsmatige armoedegrens moeten leven hebben het moeilijk. Ouders blijken zichzelf weg te cijferen om hun kinderen betere kansen te geven. Het meest moeilijk zijn de zorgen over het heden, de uitzichtloosheid, het verlies aan toekomstperspectief.

7

WAT KUNNEN KERKEN DOEN?

Dit hoofdstuk bestaat uit een aantal tips en suggesties voor het plaatselijke diaconale werk op het terrein van armoedebestrijding.

7.1 Mensen in hun waardigheid bevestigen

Uit het onderhavige onderzoek blijkt hoezeer lokale geloofsgemeenschappen betrokken zijn bij individuele materiële hulpverlening en bij collectieve ondersteuning. Bij die hulpverlening is het goed om erbij stil te staan dat deze plaats vindt in relatie met mensen. Juist omdat elk mens als schepsel en beelddrager van God ertoe doet, is het van belang om mensen in die relatie in hun waardigheid te bevestigen door hen met respect te behandelen. Dat betekent dat er zorgvuldige procedures moeten zijn en dat er goed geluisterd wordt. Dat laatste is des te meer van belang omdat de praktijk uitwijst dat er vaak sprake is van meer dan materiële nood. Er is meestal een achterliggend verhaal. Kerken zullen dan een bredere ondersteuning moeten bieden dan alleen een materiële. Het kan bijvoorbeeld gaan om het invullen van formulieren, ondersteunen in contact met uitkeringsinstanties, het aanreiken van informatie over mogelijkheden tot kwijtschelding en het al naar gelang de problemen samenwerken en verwijzen naar andere instanties. Daarbij kan het ook om kerkelijke activiteiten gaan, zoals de schuldhulpmaatjesprojecten. De ondersteuning zal er zoveel mogelijk op gericht zijn om mensen aan te spreken op hun mogelijkheden om zelf de problemen aan te pakken. Dat uiteraard met oog voor de grenzen die mensen daarin hebben. Dat draagt er ook aan bij dat mensen weer op eigen benen kunnen staan.

7.2 Netwerken

Het deelnemen aan lokale en regionale netwerken is van groot belang. De rol van de burgerlijke overheid en van maatschappelijke organisaties is met de invoering van de Wmo 2015, de Participatiewet en de Jeugdwet alleen maar toegenomen. Door als kerken vanuit de eigen achtergrond aan die netwerken deel te nemen, weten anderen wat ze de kerken wel of niet op kunnen aanspreken en kunnen kerken op hun beurt weer andere instanties aanspreken als dat nodig is. Bespreek met zorgorganisaties en belangenorganisaties hoe gesignaleerd kan worden of mensen met weinig financiële middelen en kleine netwerken niet tussen wal en schip vallen bij alle veranderingen en op de terreinen van zorg, wonen en sociale zekerheid. De praktijk wijst uit dat waar kerken deel uitmaken van lokale netwerken, zij ook armoede en andere noden beter op het spoor komen.

7.3 Hulpverlening verbinden met bewustwording

Diaconaat omvat meer dan materiële en immateriële hulpverlening. Het is van belang om aan bewustwording te (blijven) werken binnen kerken en in de sa-

menleving van wat het betekent om in armoede te leven. Daarbij valt bij voorbeeld te denken aan (geanonimiseerde) publiciteit (kerkblad, zondagsbrief, website, sociale media), gemeenteavonden, toelichting bij collectes, inzamelingsacties voor de voedselbank. Maar ook buiten de kerken dient aan bewustwording gewerkt te worden. Te denken valt aan de lokale en regionale kranten en omroep, aan debatavonden, tentoonstellingen van door betrokkenen gemaakte schilderijen en/of tekeningen enzovoort.

7.4 Hulpverlening verbinden met signalering en pleitbezorging

Voor het voeren van een goed anti-armoedebeleid bij de lokale en nationale overheden en bij maatschappelijke organisaties is het van groot belang dat er gevoeligheid is voor dit vraagstuk en dat het beleid vorm krijgt in samenspraak met de mensen om wie het gaat. Aanpakken van armoede vergt dan ook alertheid op knelpunten in de individuele hulpverlening. Wees daarom in je relaties met mensen die ondersteuning behoeven gespist op eventuele knelpunten. Kerken kunnen op het spoor komen van deze problemen doordat zij directe contacten hebben met mensen in de knel en aandacht hebben voor de levensverhalen van mensen. Door hier met de diaconale werkers samen met de betrokkenen gericht over na te denken en te praten, kan het signaleren van knelpunten in het werk ook een beleidsmatige plaats krijgen. Betrokkenen kunnen dan ondersteund worden om hun rechten te halen of om tot verbetering van het beleid te komen (pleitbezorging).

7.5 Kerkelijke werkvelden met elkaar verbinden

Uit het bovenstaande bleek al dat materiële en andere ondersteuning een zaak is die breder is dan het diaconaat. Van belang is dat pastoraat en diaconaat op elkaar betrokken worden. Het is aan te bevelen dat daarover afspraken gemaakt worden en dat bezoekers geïnformeerd zijn over de (on)mogelijkheden van de diaconie. Zo kan er een samenspel ontstaan tussen pastoraat en diaconaat. Ook afspraken met de predikant/pastor zijn wenselijk. Als het gaat om bewustwording, kan gedacht worden aan het betrekken van gemeenteleden en bijvoorbeeld ook jongeren via jeugdwerk en catechese bij diaconaal werk. Voorts is er de mogelijkheid om ervaringen in te brengen in de eredienst en deze in gebeden en prediking te benoemen.

7.6 Interkerkelijke samenwerking

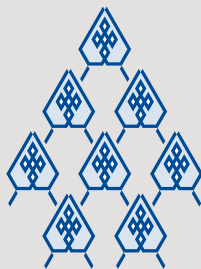
Inmiddels werken veel kerken samen op diaconaal terrein. Die samenwerking krijgt in meer dan honderd plaatsen concreet vorm in een diaconaal platform. Naast bundeling van krachten en kennis, wordt

zo gewerkt aan afstemming van de hulpverlening en leert men van elkaars aanpak. Ook rondom belangrijke thema's als armoede staan kerken/diaconieën samen sterker. Door samen te werken in de toerusting van mensen die in de diaconale activiteiten betrokken zijn, kan aandacht besteed worden aan de vraag hoe men tijdig kan signaleren en goed kan doorverwijzen. Ook kan men zo gezamenlijk het gemeentelijk armoedebeleid volgen en voorstellen voor verbetering doen. Het is aan te raden om knelpunten die men via het diaconale werk tegenkomt te verzamelen en deze in te brengen in gesprekken met lokale bestuurders en ambtenaren en met andere organisaties. Kerken kunnen daarbij meedenken over mogelijke oplossingen en duidelijk maken welke (on)mogelijkheden kerken hebben. Een actieve en brede samenwerking vanuit kerken met andere aanverwante organisaties, zoals Present en HiP, en met wijkteams, maatschappelijk werk, sociale diensten en de schuldhulpverlening maakt nieuwe vormen van vroegsignalering mogelijk. Goede voorbeelden hiervan zijn de kanskaartenactie, de open spreekuren en formulierenbrigades. Nadrukkelijk moet ook gewezen worden op de maatjesprojecten die in nogal wat kerken opgezet worden (met mensen met een fysieke en/of verstandelijke beperkingen, mensen met een psychische aandoening, blinden en slechtzienden, ex-gedetineerden, vluchtelingen en nog anderen). Deze maatjesprojecten bieden mogelijkheden tot pro-actief en preventie optreden.

7.7 Noodfondsen

Op meer dan honderd plekken in Nederland zijn diaconieën betrokken bij een (inter)kerkelijk noodfonds. Een kerkelijk noodfonds is laagdrempelig en biedt tijdelijk financiële of materiële hulp aan mensen die te maken hebben met geldnood door persoonlijke (familie)omstandigheden of het niet op tijd ontvangen van gelden van uitkeringsinstanties. De meeste kerkelijke noodfondsen werken interkerkelijk, waardoor krachten gebundeld worden in de samenwerking met andere organisaties en de lokale overheid. Kerk in Actie heeft goed inzicht in hoe de huidige noodfondsen werken, en kan – dank zij een subsidie van het ministerie van SZW – in 2016 gratis informatie en begeleiding bieden aan diaconieën of diaconale platformen die een nieuw noodfonds willen starten. Van bijzonder belang is het samenwerken met de voedselbank, schuldhulpmaatjesprojecten en een gezamenlijk noodfonds in hun onderlinge samenhang. Dit maakt het mogelijk om op korte termijn snel te helpen en om op langere termijn mensen in armoede en met schulden goed te ondersteunen en begeleiden.

Kerk
inActie

missie
nederland

Knooppunt

Kerken en

Armoede

info@knooppuntkerkenenarmoede.nl
www.knooppuntkerkenenarmoede.nl